పుష్పలతోఁట

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

1929.

0-8-0.

DEDICATED TO

The departed Secred Soul

—OF—

Sri Sri Krishnadevarayalu varu

Maharajah

—OF—

Wanaparthi Samsthanam,

(NIZAMS)

పుష్పలతోట

రెండే మాటలు.

పద్యములు అల్లనేర్చిన చాపలముచే అప్పుడప్పుడు వ్రాసిన అనిబద్ధకావ్యముల సంపుటమే యీ పువ్వులతోఁట. ఇందలి పద్యములు ముక్కాలు మువ్వీసము భారతి, ఆంధ్ర భారతి, పుష్పమాల, సాహితి, సుజాత, మున్నగు పత్రికలలోఁ బ్రకటితపూర్వములే పునః ప్రకటనము ప్రత్యేకముగాఁ గావించుకొనుట కాజ్ఞయిచ్చినందులకు తత్తత్పత్రికాధిపతులకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకవందనము లర్పించుచున్నాను.

ఏతద్గ్రంథముద్రణమునకు సహాయపడిన శ్రీరాజా నాయని రంగారావు బహద్దరు (మునగాల) వారి పుత్రికామతల్లియగు సరళాదేవిమహారాణీ (వనపర్తిసంస్థానము) గారికి నాకృతజ్ఞతను వెల్లడించుచున్నాను.

ఈ పొత్తమునఁ బెక్కుతావులందు విశ్రమములు మనః పూర్వకముగాఁ బాటింపఁబడలేదు. అవి ప్రమాదపతితములు గావని మనవి

విధేయుఁడు

సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

పట్టాభి రామా ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

పుష్పలతోఁట.

పువ్వులతోఁట.

ఆశ్రమ ప్రాంతములు.

సీ. చెక్కించి చక్కఁగా సిద్ధంబుగాఁ జేయఁ
గాఁ బడినట్లున్న కందరములు
ప్రతిదినంబును నీరు పట్టి లెస్సగఁ బెంపఁ
బడుచున్నగతిఁ బొల్చు పండ్లచెట్లు
ఇచ్ఛవచ్చినరీతి ఋషిచయుల్ త్రిప్పి కొ
న్నట్లుగాఁ బ్రవహించునట్టి యేళ్ళు
కల్పించి యొక్కనికై యేర్పఱచినట్లు
పొదలుచుండెడు పువ్వుఁబొదరుటిండ్లు

గీ. కలిగి యొకదానిపైని నొక్కటియమర్పఁ
గాఁ బడినరీతి నొప్పురాతి గండశిలలు
శిల్పినైపుణిఁ జూప రచించినట్లు
ప్రమద మొనరించు నాశ్రమ ప్రాంతములివె !

సీ. భక్తియుక్తంబుగాఁ బాద్యంబు నర్పించు
నెల్లప్పుడీ సెలయేళ్ళ జాళ్ళు
హృదయపూర్వకముగా నిచ్చు నర్ఘ్యంబును
దినదినం బీపూవు దీవెగములు

ఆహ్లాదనమ్ముగా నాహార మర్పించుఁ
జేతికి నీపండ్ల చెట్లగుంపు
ఆర్ద్రచిత్తంబుతో నడుగు క్షేమంబును
గలకలనూయి నీ పులుఁగుపిండు

గీ. అన్నిటికి నేమి గాని తానచట వెలసి
యుండు శాంతిదేవత మహోత్సవమునఁ
జెలఁగి యమృత వాక్యముల నాశీర్వదించు
నేగుదెంచెడు నతిథుల బృందములను.

చ. వలదనుమాట లేదెవరు వచ్చిన, నెన్నిదినంబులున్న నోఁ
బలికెడువారులే, రొకరివస్తువు లివ్వనుమాటలేదు, తీ
వెలగమితోడ స్నేహలతఁ బెంచుచు నుందురు బాపు' చెప్పఁగా
వలసిన దేమి? మానవుని భాగ్యమె కాయట కేగి కాంచుటల్.

గీ. ఎపుడు సెలయేటి యొడ్డుల నెగుడు దిగుడు
రాతి బండలఁ గూర్చుండి రాత్రిప వేడు
దాఁక నానంద మధుర గీతములు బాడు
చంద్రు ఋషికుమారికలు మహోత్సవమున.

సీ. ఉన్నతికిం బోవుచున్న గొబ్బండుల
చెట్టుల నరసి వీక్షించుచున్నఁ
బండుల బరువుచే నిండి నేలకు వంగు
కొమ్మలుగల వృక్షకోటిఁ గన్నఁ

బరులకోసంబె జీవనములు దాల్చుచు
నవయుంబుఁ బారు వాహినులఁ గన్నఁ
గంటకాదులు తమ్మొఁ గాఁడిన నిశ్చల
త్వమును మానని శిలాతతులఁ గన్న

గీ. మానవుని చిత్తమందు నే మాత్రమైన
జ్ఞానముండిన యెడల నిశ్శంకముగను
సడలిపోదె? తనంత దోషప్రవృత్తి
పరులు బోధింప నక్కఱ పట్టకుండ.

సీ. తాపసేంద్రులకు నిత్యమును శుశ్రూషింపఁ
గ వసంతలక్ష్మి జాగ్రత్తనుండ
మునిపుత్త్రికలు గాత్రముల నెత్తి పాడఁబోఁ
గోయిలగమిశ్రుతి వేయుచుండ
బ్రహ్మచారుల వేదపాఠంబులోఁ గీర
బృందంబులు గవళ్ళు దిద్దుచుండ
సామగానమునకు శైలంబు హృదయంబు
గరగి నిర్ఝరములై పఱచుచుండ

గీ. అకృత్రకమనోహరంబులౌ నాకుటీర
కంబులానందరాజ్యశృంగాటకములు
ఋషిజనైక తపోధన క్రీతమైన
యీ ప్రపంచంబు స్వర్గమర్త్యముల సంధి.

గీ. తీరుతీరైన చల్వపందిళ్లు వేసి
రీతి రీతిఁ బూఁదోరణాల్ వ్రేలఁగట్టి
వలయు సర్వసన్నాహంబు సలుపఁబడెను
అచట నానందలక్ష్మి కల్యాణమునకు

గీ. ఒక్క వృక్షంబునకుఁ బూచి యున్నపువ్వు
లొక్క చేనిలోపలఁ బండియున్న పంట
ఒక్కగనియందు జనియించియున్న మణులు
ఈ ప్రదేశానఁ జరియించు నెల్లమంది

శా. సాయాహ్నంబునఁ గొండవాఁగుదరినిన్ సాంధ్యక్రియల్ తీర్చినాఁ
డేయేసాధనలాచరించుకొనిరో! యేక్రొత్తలంగాంచిరో?
ఆయావానివచించుకొంచుఁజనుచుంద్రంధమ్ముకాఁగామునుల్
మాయంబోలెను ముండ్లకొమ్మలను దన్మాగాననుత్తించుచున్

ఉ. మావిచిగుళ్లఁగాని సుకుమారలతాతతియందుఁగాని క్రొ
త్తావులు జల్లు పుష్పములతండములందునఁగాని తోఁచునా
చేవ మనోహరత్వమును శ్రీయుఁగనంగొనరాదొకింతయున్
దేవళమందుఁ గన్పడెడు దేవునిమోమున నేమిచిత్రమో!

కం. యువతులు యువజనములు నుం
బున్నఁ బాదలఁ జేరి పాఠములు చదువుచు రా
త్రి విశేషంబుగఁ బోఁగాఁ
బవళింతు రశంకితముగఁ బార్శ్వములందున్.

సెలయేఱు.

గీ. అలలచేతుల నిఱుఁగెలంకులకు నొత్తఁ
బడిన రీతిగఁ దగుఁ జెట్లవరుస, లల్ల
వానితాఁకుల గగ్గుఱుపాటుగొన్న
పొలుపు వహియింపఁ జక్కఁగా మ్రొగ్గఁదొడిగి.

గీ. వాంశికనికుంజకము లేలపాటపాడ
శరవణము పిల్ల నవ్వుల సన్నసేయఁ
గానఁబడునట్లు తమ మోఱకము తెఱంగు
దారి నరికట్టి పెనురాలు బారు దీర్ప.

గీ. మలయపవనాంకురములకు మనసుగదల
నడవిపువ్వుల వేణియందలవరించి
నురుగుగందంబు నెమ్మేను మెఱయనలఁది
యంచపూఁబోండ్లతో మాటలాడుకొనుచు.

గీ. ప్రక్క ప్రక్కల కొదుఁగుచు వారికెల్లఁ
దావకప్రేమరాజ్యంబు ధన్యజన్ముఁ
డైన వేనికి గుత్తకీయంగఁదలఁచి
యేగెదో! తెల్పఁగదె! సెలయేటిబోటి!

గీ. నిన్ను నాదు కవిత్వమందిరమునందు
నిలిపి స్వాగత మర్పింతు; నేను గవినిఁ
బ్రకృతి సౌందర్య చిత్కళోపాసకుఁడను
సుకృతవశమున నిన్నుఁ జూచుటలభించె.

చంద్రుఁడు.

గీ. అల్ల మిన్నేటి తీరంబునందుఁ జెలువు
గులుకు మొగిలుకొండల నన్న కోనలోనఁ
బొలుచుచున్నది యొక్క తపోవనంబు
చెలఁగుఁ జందురుఁడను ఋషి శ్రేష్ఠుఁడందు.

క. పరిశుద్ధుఁడు, సర్వకళా
పరిపూర్ణుఁడు, సుందరుండు, ప్రాప్తవయోవి
స్ఫురితుండు, ప్రపంచతమో
హారణసమర్థుండు వెలుఁగునతఁడున్నతుఁడై.

గీ. కనులఁగప్పంగ నిండు జవ్వనపుఁబొగరు
పైఁబడఁగఁ బాలు రోహిణీపంకజాస్యఁ
గరములం ద్రోయు దాలకుఁ; గాని యాతఁ
డెట్టి ధృతిమంతుఁడో ! కౌఁగిలియఁబోఁడు.

గీ. అలరు సాయాహ్నములయందు నాశ్రమంబు
నారుబయలునఁ గూర్చుండి యద్భుతముగఁ
దారకా శిష్యులకుఁ దత్త్వదర్శనములఁ
బండువెన్నెలపేర నుపన్యసించు.

గీ. ఆయుపన్యాసమందలి యంశములకు
సంశయములెల్లఁదీఱఁగా సంతసించి
నిర్మలతుషారమిషమున నింగి నుండి
బాష్పములు రాల్చుచుండిరి వారుగనుల.

అభిలాష.

గీ. పర్వతములందుఁ దిరుగాడ, వానిశిఖర
కోటి వసియింప, సెలయేళ్ళఁ గుప్పింకులిడఁగఁ,
గనఁగ నాయావిశేషముల్ మనసుప్పుట్టె;
వారిదంబ! కొంపొమ్ము నీపైని నన్ను.

గీ. అలలపై నెక్కి తూఁగుటుయ్యాలలూఁగఁ,
గడలవెలఁదుల గీతరాగములు వినఁగఁ,
బాలతీవల శయనింప, బుద్ధిగలదు
మారుతంబ! కొంపొమ్ము! నమస్కరింతు

గీ. ఆకసమునందుఁబడి వలయములుతిరుగఁ,
బల్లటీల్వేసికొంచును బరువులెత్తఁ,
గొమ్మలందునఁ గూర్చుండి కూయ, బుద్ధి
గలదు కొనిపోండు నన్నుఁబతంగంబులార!

గీ. తారకాబృంద మండలోద్యానమందు
నీ మృగముతోడ నీతోడనిత్యమాడు
కొనుచు, గంగలోఁబడి యీఁదుకొనుచుఁ, దిరుగ
మనసుగానుండెఁ గొనిపొమ్ము నను మృగాంక!

గీ. శయితదయితుని ముద్దాడు ప్రియయువతినిఁ,
దన్నుఁదలచుచుఁ గూర్చుండి యున్న తన్వి
వెనుకగావచ్చి గిలిగించు ప్రియునిఁ,గాంచ
నాశగలదు గొంపొమ్ము! యనంగ! నన్ను.

కోకిల.

౧

గీ. ఆ వసంతు నాస్థాన గాయకవతంస!
స్వాగతము నీకుఁ గోకిలా! స్వాగతంబు
చాల కాలంబునుండి దర్శనము లేదు
క్రొత్త రీతులు నేర్వంగఁ గోరి, పుట్టి
చనితివే యల్ల కిన్నరాంగనలకడకు?
గానమునఁ గ్రొత్త లేమేని గఱచినావె?
పాడు మొకపాటఁ జెవ్వుల పండువుగన.

౨

ఇపుటి యీ దినముల వింటి నీదుపాట
గున్నమామిడినగ్గఱఁ గూరుచుండి
మరల నట్టివంటి పాట భూమండలమున
వినమిఁ జెవ్వులు త్రుప్పు వట్టెను సఖుండ!
గున్నమామిడిఁ జూచుచునున్న యప్పు
డెల్ల నానాఁటి నీపాట స్మృతికివచ్చి
తియ్యతేఁపులు మిక్కిలి తేన్పు మందు.

౩

కుంజతలమందు నొంటిగాఁ గూరుచుండి
మోహగీతంబులను బాడు ముగుదవోలెఁ

దనహృదయవల్లికకు దోహదములు సేసి
ప్రకృతితరుణి పూయింపఁ బుష్పవ్రజంబు
మధురకావ్యంబు వ్రాసి పల్మారు దానిఁ
దానె తనలోనఁ జదువు సత్కవియుఁబోలెఁ
బలుచని మొగిళ్ల చేతఁ గప్పఁబడి రేక
పిండుఁ బైపైకిఁ బఱచు భానుండు వోలె
వనతటంబున విహరింపవచ్చు విరహి
బృందములఁ బట్టి పీడింప బెట్టెదవుగ
నురుల దిక్కులఁ బన్నెడు మరుఁడువోలె
జీవితరహస్య మెఱిఁగిన జీవివోలె
దుఃఖములు తాఁకిచూడని దొరయుఁబోలెఁ
దఱుముచున్నట్టు లెవ్వరో? త్వరవహించి
పాట పయిఁబాట శరపరంపరగఁ దమిని
మఱచి విశ్వంబు, గీతంబు మఱచి, నిన్నె
మఱచి, పాడుచునుందువు మఱియుమఱియు,
నెంతపాడిన నించుకే నెలుఁగురాయ
దెట్టి పుణ్యంబుఁ దొలిజేసి పుట్టినావొ?
అంతకంతకు మధురమై యడరుఁగాని;
పాడినదె పాడుచున్నను బ్రజలు విసుఁగ
కాదియందున వినినట్లె యాదరింత్రు
తనివిఁదీఱంగ నీపాట వినఁగ మఱియుఁ

"గో" యనుచు నిన్నుఁ గవ్వించి కూయుచుండ్రి
నిజముగా నదృష్టంబన్న నీదికాదె ?

౪

భవ్యముగ మావిఁ గూర్చుండి పాడుచుండ
నీవు గీతామృతంబు ఘనీభవించు
నేమొ! లేకున్నఁ దద్రుచి యెట్లు గలుగు
మావిపండ్లకుఁ? దీవెలుంద్రావు నేమొ!
లేనిచో నేలపువ్వులం దేనెలూరు?
వాతములు మున్గనో! కానిపక్షమందు
నంతి చల్లఁగ వీచునే? హాయిగదుర

౫

నీవు మృదుళ రవంబెల్ల నిత్యనవముగ
గానమా? నూత్న దంపతుల్ కలసిచదువు
చారు శృంగార కావ్యమా? సహజమధుర
వాక్యమా? యీసకలమునా? ప్రతివచింపు
మాకు రాదేల? నీకెట్లు మధురరుతము
ఏమహాత్ముల సేవించి యీదృశమగు
హృదయ సమ్మోహ విద్య నార్జించినావు?

౬

వినఁగ వినఁగ భవద్గానమును నపూర్వ
భాషయందున్న ప్రకృతి కావ్యంబునందుఁ
గ్రాలు రసఘట్టములను బారాయణంబు
సేయుచున్నట్లు నాకుఁ దోఁచెదవు పికమ !

నీవు లేకున్న ఋతువులు నిశ్చయముగఁ
బ్రియుఁడు పరదేశముననున్న ప్రియలుసుమ్ము !
నీవు లేకున్న దేశంబు నిశ్చయముగ
వాక్కుపడిపోయిన సమగ్ర పండితుండు.

భారతీ!

శా. కేలందాలిచి వల్లకిన్, శ్రుతినిఁగా గీలించి యుత్సాహము
ద్వేలంబై రసవాహినుల్ పఱవఁగా దీపించుగాంధర్వ వి
ద్యాలాభంబుగడించికూడ నిపుడేతద్భావ గీతచ్ఛలం
బాలాపింతువదేటికమ్మ! విరసంబౌ గానమో భారతీ!

గీ. వేద ఋషులకుఁ గాళిదాసాదిదివ్య
కవులకున్నతిఁ గూర్చు నీగానతటిని
అకట! దుష్కాలపు టెడారులందుఁజిక్కి
దేవి! యడఁగెను మాదురదృష్టకలన.

మ. తొలుతం బాడుచునున్న వీణియనొగిన్ దూరంబుగాఁ
ద్రోసితో?
అలనీగాన రహస్యముం దెలియు సభ్యశ్రేణి లేరంచుఁ దం
తులనన్నింటినిమార్చి వైచితివొ? యీనూత్నప్రజాశ్రేణికో
చ్చెల! యీగానముగాని నచ్చదనుచుం జేకొంటె? యీ
కిన్నెరన్.

కవి—అభినవస్వర్గము.

గీ. విశ్వమున లేనిభాషలో విస్తరించి
చేతనాచేతనంబులు చెప్పుకొనెడు
స్వస్వజీవితకథలు ప్రశాంతముగను
విని వచింతువు మాకుఁ గవి! నమస్సు.

గీ. దివ్యదృష్టివహించితో? దేవతావ
రంబుఁగంటివో? పరులనేత్రంబులకును
గోచరింపని క్రొత్తలు గోచరించు
గోచరింపని మాధురి గోచరించు.

సీ. సృజియింపఁజదుర వీ క్షితిమండలమునందుఁ
ప్రకృతికాంత యసూయపడ సపత్నిఁ
గట్టఁగాఁజాలు దాకాశగంగఁ జరింప
మేలిమిబంగారు పూలతెప్పఁ
జదువఁగాఁగలుగుదు జంతుసంతతి చిత్త
మందలి భావరహస్యలిపినిఁ
జూపింపఁగలవు నీ సూక్ష్మదర్శినిచేత
దిక్కుల కావలిదేశములను

గీ. గడిమిఁ జేయంగలవు నేల విడిచి సాము
నెగురుదువు ఱెక్కలును లేక గగనవీధి

భూమిలోపలి కీఁడుచుఁ బోవఁగలవు
ఎచట నేర్చితీ విద్య? యోయీ కవీంద్ర!

చ. నడచుచునున్నఁ గ్రింద, గగనంబునఁ బువ్వుల తేరిమీఁద నె
ల్లెడ విహరించుచున్న యటులే యగపట్టెద ; వెల్లమందితో
నుడుగక కూడి పూసికొనియుం దిరుగాడుచునున్న నెప్పుడున్
మడుఁగును గట్టుకొన్నయటులె మాకుఁ గనంబడుదయ్య! సత్కవీ.

చ. అనృతముగాదు నీపలుకునట్టిదొకింతయు సూనృతంబుఁగా
దును; మరినీయొనర్చునది దుష్కృతమున్ సుకృతంబుగానిగా
దును; దగనివ్వదెల్పునది దౌర్త్యము నీతియు నీతియేఁగా
దును, నిఁకఁ బుణ్యపాపములు త్రొక్కవు నీ గడపన్ గవీశ్వరా!

గీ. సర్వసాధారణంబుగా సంభవించు
బుణ్యపాపలోకాలకుఁ బోవునీవు
సత్కవులకై సృజింపించె స్వర్గమొండు
బ్రహ్మ రాణి యాశ్రిత పక్షపాతమునను.

సీ. వేయి తంత్రులు గల వీణియ మీటుచుఁ
బాట పాడుచునుండుఁ బ్రకృతిలక్ష్మి
పదివేల తేకుల బంగారు తమ్ములు
గలిగి శోభిల్లు శృంగారతటిని
లక్షసంఖ్యాక కళాశ్రేణిఁ గురియుచా
నందంబు సంధించుఁ జందురుండు

పదిలక్ష జాతుల ఫలపుష్పదళములం
దనరారుచుండును దరుచయంబు

గీ. తోఁటమాలీలుగా మన్మథుండు రతియుఁ
బొలుచు 'శృంగారవన' మనుపూలతోఁట
యెల్లవస్తువు లచ్చట సృష్టికర్త
వ్రాయువరవడి తలకట్టు వ్రాలుసుమ్ము.

సీ. నవరత్న తరువుల నయనోత్సవంబైన
మవ్వంపుఁ బువ్వుల మరగికోసి
బాగైన యింద్రచాపపుఁ దూఁగు టుయ్యాల
లందుఁ బువ్వన వలయముగ నూఁగి
మెఱుఁగారు తొలుకారు మెఱుఁగుల పొదరిండ్ల
ముత్తంబులకు నొక్క మొగినిముఁగి
పరిమళవాహినీ వాస్తరంగములందుఁ
గేరింత గొట్టుచుఁ గ్రీడసలిపి

గీ. యచటఁ దమకై నిరీక్షించు నట్టి దివ్య
కన్యకారత్నములతోడఁ గవులుగూడి
యనుభవించుచు నత్యంత మైనసౌఖ్య
మపునరావృత్తి నాస్వర్గ మందునుండ్రు.

మ. చెలువంపుంగనియై విరాజిలెడు నాశృంగారపుందోఁటలోఁ
గులుకుంబ్రాయపుబోంట్లతోఁగలిసిచెక్కుంజెక్కునున్ రాయఁగం
రలతం గేలఁ బెనంచి రమ్యముగ నానానర్మసల్లాపముల్
వలపుం జిమ్మఁగ ముద్దులం గొనుచునున్ వర్తిల్లెదో సత్కవీ!

గీ. కోటిమణుఁగుల పుణ్యంబుఁ గూడఁబెట్టు
ధార్మికుండేని నెల్ల విద్యలను నూటి
త్రాగిన బుధుండునేని సత్యము వచింతు
సత్కవీ! నిన్నుఁ బోలంగఁ జాలఁడెపుడు.

కం. తినఁగా నన్నముఁ, గట్టం
గను బట్టయునుం బరుండఁగా మంచంబుం
గనకున్నను లేఁడుసుమీ!
నినువంటి యదృష్టశాలి నిజమునకుఁ గవీ!

మందమారుతము—
ఝంఝామారుతము.

౧

గీ. తన సహస్రమృతకరాబ్జతతినిఁ జాఁచి
ప్రకృతిమాత స్వకీయపుత్త్రికులఁ బ్రీతి
నొలుకఁ గౌఁగిటికిం జేర్చుచున్న దేమొ ?
స్వర్గమును బొంది నందనవనమునందు
నమరయువతుల కేళీవిహారములకు
మరగి తత్కథల్ వర్ణించు సరసకవుల
యమలరసవత్ప్రబంధ పద్యంబు లేమొ ?
వలపుఁ గొనియున్న నూత్నదంపతుల భావ
బంధురమగు రహస్యంపు భాష లేమొ !
దట్టముగ మింట వ్యాపించి మొట్టమొదట
ఖండఖండంబులై క్రమక్రమముగాను
కరఁగి కరఁగి యణుత్వంబుఁ గని యగోచ
రంబులయిపోయిన వలాహకంబు లేమొ !
పటుతిరస్కరిణి ప్రభావమున డాఁగి
పైఁటచెఱఁగులఁ దాఁకు స్వర్వనిత లేమొ ?
కానిచో నింత హాయియుం గాని యింత
కమ్మఁదనమింత మెత్తందనమ్ము, నింత

చల్లఁదన, మింత మోహాతిశయముగాని
మానవులకిచ్చునే? మందమారుతము లు
ఎవఁడు కల్పించె వీనికి నిట్టి మహిమ !

౨

ఓయి సుందానిలంబ! నిన్నొక్కమాట
యడుగఁదలఁచితి; నీవు బ్రహ్మాండమెల్లఁ
దఱచు తాల్చి సహస్రావతారములను
దిఱుగు చుందువు గద ప్రతిదినముఁ బనిగఁ
గలదు పదునాల్గుభువనముల్ కాక కవి శి
ఖామణులకుఁ బ్రత్యేకలోకమని విందు
నచటి శృంగారవనముల కరిగి నావె?
చెప్పుమా! నాకుఁ దత్తద్విశేషములను
ప్రథిత చారిత్ర గంధ సంవాసితమయి
పుడమినుప్కాల భూకంపములనడంగి
పాడువడిన పురాతన పట్టణములు
గంటివే? తెల్పు నాకుఁ దత్కాలనెల్ల
నర్థమెఱుఁగనీ పరభాషలందుఁ జెంగు
మంచి కబ్బంపుఁ దోఁటల మసలినావె?
చెప్పుమా! నాకుఁ దత్తద్విశేషములను
నీపరీమళమంతయు నిశ్చయముగ
వాని సంబంధియనుచు భావనమొనర్తు

మరియు నిన్ను రహస్యంపుమాటయొక్క-
టడిగెదను గాదు నాక సత్యముపచింపు
హానినీరత్నములను సమర్పణంబు
సేసిప్రియులకుఁ గొన్న విశేషపుణ్య
పరిమళముగాదె? యీనీదు పరిమళంబు.

3

ఓమరుద్దేవ! విశ్వమహోత్సవంబు
నెఱపుదువు సౌమ్యమూర్తివై నింగిమెఱసి
యట్టి తఱులందు లేఁడు నీ యట్టిఁడనుచుఁ
బ్రజలునుతియింత్రునిను జగత్ప్రాణమ వని
కాని యున్నట్టులుండె యకారణముగ
మిక్కిలి భయంకరంబుగా మేను వెంచి
తరులఁ బెఱకుచు సౌధముల్ విఱుఁగదన్ను
చిండ్లకప్పులు లేపుచు నెల్లకొండ
లూచముట్టఁగఁ గదల నుఱ్ఱూఁతలూఁపి
వేయుదువ, యంతకంతకుఁ బెరుగనోడలు
పీనుఁగుంబెంట జేయుచు విశ్వమెల్ల
మ్రింగ వేమొగంబుల హుంకరించుకొనుచు
వచ్చుచున్నచందంబునఁ గన్పడెదు తృటిని
మరియొకప్పుడు వహ్నితో మైత్రిసేసి
చేతమందు లేశముఁ బాపభీతిలేక

లోకసంహారమునకుఁ జాలుదువు మిగుల
బాల్యదశయందు నినుఁగన్న వారలెవరు
నిట్లగుదువంచుఁ గలనైన నెంచియుండ
రీవు కంటికిఁ గాన్పింప నిట్టివేళ
జనులు కడకండలుగ నిన్నుఁ జలుపకుందె ?

౪

ఒడ లెఱుంగక సివమెత్తి పుడమిఁ బొడు
పఱచి తుదకుఁ బశ్చాత్తాపపడుచునున్న
కరణి నుఱుముల యెలుఁగెత్తి తెరతెరలుగ
వాన కన్నీరు వరదలై పాఱుచుండ
నెవ్వరికి నాపఁగా రాక యేడ్తు ; కాని
యేమిలాభంబు గల్గు నీ యేడ్పుచేత
నష్టముంగొన్న బీద జనంబులకును ?

౫

అట్టి సుప్రసన్నాకృతి వట్టిమృదుళ
సరళ సుస్వభావుఁడ వట్టి శాంతమతివి
కాంచుచుండంగనే యిట్లు కాలమృత్యు
వునకు నపరావతారంబవో ! యనంగ
నుగ్రమూర్తివై చరియించుచుందు వేల ?

ఆంధ్రుఁడా!

గీ. ఆంధ్రుడను నేను : నాభాష యాంధ్రభాష ;
ఆంధ్ర దేశంబు నాది ; యటంచు, నీవు
మఱచిపోవోయి యాంధ్రుఁడా ! మఱియ కేమి ?
సర్వమధురంబు గద నీదు చందమెల్ల.

సీ. కలముచేఁ గత్తిచేఁ గలఁచి దిగ్విజయంబు
రచియించు శ్రీకృష్ణరాయపతికి
తెలుఁగునకమృతంబుఁ జిలికి జీవముపోసి
తేర్చు కవిబ్రహ్మ తిక్కకవికి
అన్యదేశ్యుల కవశ్యాధ్యేయమగు గీత
రచన సేసిన త్యాగరాజకృతికి
అనినుండి పాఱివచ్చిన భర్తనెగ్గాడి
యీసడించిన మానరాశి యువతి

గీ. కిట్టి పుణ్యాత్ములను గాంచినట్టి దేవి
యాంధ్రమాతకుఁ దీర్తు వేలా ? ఋణంబుఁ
బ్రతిదినంబును సుకవితారసముతోడఁ
దర్పణము సేసి సలుపు వందనములాంధ్ర !

ఉ. తేఁకువ నీదు పూర్వుల మదింగొని సాంఘికరాజకీయ భా
షాకళలందు వారల విజాత్యమహాహాన్నతినిం దలంచుచున్

నీకుఁగలట్టి పెక్ప్రతిభ నీదునిగూఢప్రశక్తిఁ జూపి ప్ర
త్యేకతనిల్పుమోయి! పరదేశ్యులు నిన్నునుదాహరింపఁగన్.

శా. శూరుల్ పందలు గారు; కార్యములదక్షుల్, కారువా
క్కారులున్;
సారోదారులు, గారుదుర్బలులు; నస్వార్థుల్ స్వలాభాతురుల్
గా, రీయాంధ్రులటన్న తొల్లిటి శుభఖ్యాతిన్ మహాదేవి న
ట్లారాధింపఁగదోయి! నీదుప్రతికార్యారంభమందాంధ్రుఁడా!

గీ. ఆంధ్రులన సాంధ్రభాషనా నాంధ్రదేశ
మనిన నుప్పొంగవలదె! నీయంగకములు
అన్యులాంధ్రులు గామికి నాత్మలందు
వగచుకొనునట్లు చేయంగవలదె? యాంధ్ర!

భావకవి.

కం. తెలఁగొక్క కవిత యెవ్వని
పలుకులు వానికె రుచించుఁ బరులవి చెవికిన్
ములుకులుగఁ దోఁచు నమృతపు
గుళికలుగానున్న నెట్టి ఘోరమొ! కనుఁడీ!

గీ. తనదుపలుకులు క్రొత్తకుందనపుఁ దునుక
లితరులవి గాజుపుక్కల, యెల్లతనదు
పద్యములు ద్రాక్షగుత్తులు; పరులవెల్ల
ముసిఁడిపండులుగాఁ దలపోయుచుండు

గీ. తనదు భావంబు నెఱుఁగ లేరనుచు వగచుఁ;
దనదు చదువని వప్రయోజనము లనుచు,
దనదు శూన్యతఁ బరిపూర్ణతనుగ నెంచుఁ;
దనదు నజ్ఞత రసికత యనుచుఁ దలఁచు ;

కం. తనదగు కవనరసాయన
మునకై దేశంబు దప్పిఁబొందిన దేమో!
పనిపాటులు లేనట్టులు
ననునిమిషము గిలుకుచుండు నయ్యైకయితల్

గీ. తానొకండె భాషాలతోద్యానమందుఁ
దోఁటమాలిగ భావించు; దోహదముల

నూతనములైన ఫలపుష్ప జాతిగణముఁ
బెద్ద సృష్టియింతునని విఱ్ఱవీఁగుచుండు

గీ. మెఱుఁగుఁబూఁతలు పెట్టి చూపఱకుఁ గనక
మనుచు నిత్తడిఁ జూపి వంచనము సేయు
బుధులు నిలఁబెట్టి యడుగఁగా బూకరించి
మీకుఁ దెలియద యని మిఱ్ఱిమిఱ్ఱిచూచు

గీ. హృదయమున నచ్చు గుద్దిన ట్లెదుట నిలిచి
తాండవించు చున్నట్లు చిత్రఫలకంబు
భావమును బ్రదర్శింపఁగా భాష రాక
యదుకు వెట్టుచునుండు నాయాంయిగతుఁ.

గీ. తలయుఁ దోఁకయు లేని మిథ్యామనోహ
రార్థములు పడికట్టుగా శ్లేషకతనక
భావములు కూర్చి కబ్బముల్ వ్రాయుచుండుఁ
నేందు కీతండు వ్రాసె నిస్సీ ! యనంగ.

గీ. వీనికవిత నాస్వాదింపఁగాని కొంత
మంది జన్మించినారు భూమండలమున
వారికోసంబె యాతండు పరిభవమొందె
నాయదృష్టంబు వర్ణింప నలవిగాదు.

గీ. ప్రాఁతపుంతనె ప్రాఁకాడవలయు ననను
గ్రొత్తరీతులఁ జెప్పింపఁగూడ దనను
శక్తి నార్జించి వ్రాయఁగాఁ జాలినట్టి
వారి కర్పింతు నెద నమస్కారశతము.

"సినిమా" ప్రదర్శనము.

గీ. నాఁడు పున్నమరేయి, మా మేడమీఁదఁ
బాఁకువెన్నెల బయలఁ గూర్చుండ నన్ను
నావిశాలాంబరమునకు నక్షియుగము
పిలుచుకొనిపోయె వింతఁ జూపింతు ననుచు.

గీ. చంద్రుని తేటవెన్నెలజాలుతరఁగ
గముల కెదురీదుకొనుచు మేఘములవోలె
మంచుబొట్టులవిరివాన ముంచఁ దడిసి
చనఁగ నచ్చట నొకప్రదర్శనము జరిగె.

గీ. అల్ల వినువాకదరుల బయళ్ళయందు
పైరపచ్చఁబు మేయుచు బలసి పొదుఁగు
వ్రేగుపడఁగ మెలమెల్ల నేగుచుండు
నాల గుమివలెఁ, దారతమ్యంబు విడిచి
పైపయిం బేర్వఁబడు రాతిబండలు గల
చిన్నగుట్టలు వలె; నాల్గు చెఱఁగులందు
నేకగతి రంగు కలియని కోకలువలె;
నాకసపు సంద్రిముంకుఁ బ్రియాంగమైన
చంద్రిసాక కెత్తిన తెరచాపలువలెఁ;
జుక్కలవెలంది మొత్తంబు సొగసుదోఁప

మొఁగము దమ్మలఁ గొను మేలిముసుఁగులవలె;
సత్కవులు కీర్తి సతులతో సంచరించు
పుష్పక విమానములవలెఁ, బుణ్యలబ్ధ
కామరూపంబుఁ గొని ముజ్జగములఁ దిరుగు
సిద్ధపురుషులువలెఁ, బరిశుద్ధమైన
తాపసుల చిత్తములు దాల్చు రూపులువలె;
దిగ్వధూటులు బహులునం దివిరి యూఱ
నైచు కద్దరు చీరలు వలెన; గళలఁ
గురియు శశిబాలకుని పొత్తిగుడ్డలువలెఁ
పొలుచు మిన్నేటి సైకత భూములువలె;
మఱియు (1) నభ్రిక పత్త్రింపుఁ బొరలువలెను;
బ్రికృతిసతి మందహాస తరంగలువలె:
మరియుఁ బెక్కు తెఱంగుల మంచిమంచి
జలద * చిత్రింబులను నభోజవనికపయి
మంత్రిగాని విధంబున మార్చిమార్చి
చూపుచుండంగ నెవ్వఁడో చూచినాఁడ.

గీ. తత్ప్రదర్శన దృశ్యకథానకంబుఁ
దానిరమణీయమగు సంవిధానకంబుఁ
బ్రిస్ఫుటాక్షరముల వ్రాయఁబడమినెందుఁ
దెలియలేకుంటిఁ గాని పొందితి ముదంబు.

---

(1) అభ్రమే అభ్రకము=ఆకాశము. ఆకాశమను అభ్రకపు రేకు.
* Films.

జన్మభూమి.

గీ. కనులు గానక తనబిడ్డలను గ్రసించు
నాఁడు బెబ్బులిపురుటాలి కాత్మదేహ
మొసఁగినట్టి యాస్వార్థశూన్యుఁడు దయాబ్ధి
బుద్ధుఁ డుదయించె నీ స్వర్ణభూమియందు.

గీ. తారకాచంద్రసూర్యులు తమతపోవి
శాలతేజస్సు చాలమిం జాలఁగుంద
దేవదేవుని దర్శించి దేహమర్త్య
ముగనిడిన ఋషులీపుణ్యభూమివారు

గీ. చక్కనగు మాతృశక్తి హస్తమునఁ బూని
పోలెఁ బాషాణముల దారువులను బ్రాణ
ములనబోసి యాడించు నపూర్వశిల్పి
ముఖ్యులు జనించిరీస్వర్గభూమియందు

గీ. వీణఁ జేఁబూని మఱచియీ విశ్వమెల్ల
భక్తిమెయిఁ బాడి ప్రాంతపర్వతముహ్లాదము
మది కరఁగి యేఱులై పాఱునట్లు సేసి
పొలుచు గాయకులీదివ్యభూమివారు.

గీ. పాణి ధర్మపతాక నాఁ బట్టి శాత
ఖడ్గ మాహవక్షోణి కఖండభక్తిఁ
దమ్ము బలినిచ్చుకొన్న నిస్తంద్రశౌర్య
ధాములు పుట్టి రీక్షాత్రభూమియందు

గీ. విశ్వజాతికి నొకఒడిం బెట్టి వారి
కొక్క టుపారముం జెప్పి యుచ్చకంఠ
మునను బాడించిన యఖండపూజ్యశేము
షీమహామునంతు లీజ్ఞానభూమివారు.

గీ. అలప్రజారాధనమున కర్ధాంగిఁ బరమ
సాధ్వి నిండుచూలాలి నిశ్శంకముగను
నడవిపాల్సేసి దుఃఖింపనైన వెఱచు
భూధవుఁడు రాముఁ డీయార్యభూమివాఁడు.

గీ. ఆమహాత్ముల పూతతేజోబ్ధియందు
గెరటములము గాకున్న శీకరములమని
యైన గర్వింపవచ్చు; సింహావలోక
నంబుఁ గావించి చూచికొనంగరాదె?

గీ. ఖండఖండాంతరముల నఖండమైన
యీదృశైశ్వర్యవిస్ఫూర్తి యెందులేదు

కన్నుగట్టుచునున్నది; కాని శ్వేత
జాతి కిది హరింపఁగనైన శక్తిలేదు

గీ. పెక్కుజన్మలనుండియుఁ బేరుకొన్న
పాపములు, గడ్డకట్టిన తాపములును,
విచ్చిపోవు, ఁజెయెత్తి యావేశమునను
మ్రొక్కఁడీ! జన్మభూమి కోపుణ్యులార!

ప్రకృతిదృశ్యము.

గీ. చుట్టుగోటల బంధించి కట్టుకొన్న
పైఁడిమేడల, చిత్రనాలమూఁడుగులను,
నంతిపురములయందు నహర్నిశంబుఁ
గాపురముఁ జేయుచున్న భూకాంతులార !
ఆసనంబుల కంటుకొన్నట్లు కూరు
చుండి రొక్కంబు లెక్కించుచు చూపిరాడ
కర్ధరాత్రంబు దాఁక నన్యంబు గనమి
వెండి బంగారములు తప్ప విశ్వమందు
వేఱు లేదని తలఁచు కుబేరులార !
దీపములు పెట్టి కేలునుం దీఱకుండ
లేకరులచేత వ్రాయించు చేకరీతిఁ
గసరికొట్టుచు సంతృప్తిఁగనక పనికి
జాచిఱంపానఁ బట్టుచుఁ బ్రతినిమిషముఁ
దాము దేవతలుగను జిత్తమునఁ దలఁచి
ప్రభుతఁ బ్రకటించు నధికారివర్యులార !
సర్వకాలంబు మీ సౌధశాలమందె
కడపుచున్నార, లన్యలోకంబు గలద;
టంచుఁ గూడ నెఱింగినయట్లు లేదు.
ప్రకృతిదృశ్యంబులను జూడవచ్చు మీకు

రండు ! మాగ్రామపుటేఱుతీరములవైపుఁ
గనుఁడి ! యొకసారి మీఁదుచూడ్కి నిగుడ్చి
కొండ చిలువలు పగిదిఁ గుటిలగతిని
శైలములఁబాఱు సెలయేళ్ళజాలు లవిగో !
వృక్షములనీడ నెమరులు వేసికొనుచు
హాయిగాఁ బండుకొనియున్న యావులవిగో !
పరులు దెలియఁజాలని క్రొత్తభాషలోన
ముచ్చటలు చెప్పుకొనుచున్న పులుఁగులవిగో !
రండు ! మఱికొంత దూర మాప్రక్కఁగనుఁడు.
తడపలును దారములును నల్గడలఁ దిరిగి
తెచ్చుకొని గూండ్లనల్లుకొను పిచ్చుకలిగో !
గాలి కెదురుగఁ బడగెత్తి కమ్మనైన
వాయువులు మ్రింగుచున్నట్టి పాము లవిగో !
ముండ్లచెట్లకు నెగఁబ్రాఁకి ముందుగాళ్ళ
నాఁకు జొంపంబులను మేయు మేఁక లవిగో !
చూపు మరలించి యింక నీవైపుఁ గనుఁడు
పువ్వు నిగ్గుల కలకల నవ్వు మొగము
లూఁప చిగురాకుఁజేతుల నొండొరువుల
దగ్గఱకుఁ బిల్చుకొనుచున్న తరువు లవిగో !
పాలుత్రావెడు దాఁకనుం గాలునిలక
చంగు చంగున దాటు చాశాముఖములఁ

దోఁకలెత్తుక పఱచు నాదూడలవిగో!
పైరుమేయుచుఁ బచ్చికపట్లఁ బంతి
వాఁగె నెదురైన వెలుఁగులం గాదకుటిక్రె
నగిరి దుముఁకుచున్నవి మృగము లవిగో!

తలనుఁ బైకెత్తి యొఁక పియుత్తలముఁ గనుఁడు.
పల్లటీల్వేయుచును మేసుపంక్తి దాఁటి
పోవుచున్నవి యేలోకమునకో, యింక
మరల మనకగపడవు పావురము లవిగో!
రెక్కలను జాఁచుకొని యంతరిక్షసీమఁ
గనఁగ వలయాకృతిఁ జరించు గ్రద్దలవిగో!
ముక్కుతోఁ బట్టి సన్నని పుడక యొకటి
యాకసమునందు బరువెత్తు కాకి యదిగో!
యిదిగో! యీవైపు దృష్టి సారించి కనుఁడు.
ఇప్పటప్పటఁ దిరుగాడి యెరను దెచ్చి
పాత్రమునఁ గిచకిచలాడు చహామహాంక
డాసి నోటినిఁ దెఱచు పిల్లలకు నోటఁ
బొనిపి తమనోటియెరనిచ్చు శుకము లవిగో!

కాయలను గొట్టివేయుచు గంతులిడుచు
నుల్లసమునఁ జెట్లఁ జరించు నుడుతలవిగో!
పపుగా గడ్డిపట్టిన యెడలు నవిగో!
మిటమిటని మిట్టిపడుచుండె మిడుతలవిగో!

రండు మరికొంతదవ్వుఁ గాంచుఁడు మరియు
బీటఁ బశువులు మేపుచుఁ గూటిబిళ్ల
లాడుచున్న కాపరిపిల్లలరుగో ! కనుఁడు
దూరగతు లొండొరులు తనవారిఁ గూర్చి
పిల్చుకొనిపోవ గొంతుక వేసినట్టి
కేకలే వేయుచున్నారు కెరలియరుగో !
కొత్తగాఁ గట్టినార లాకోడెదూడ
లాగుచున్నది బండిఁ బల్లమున కదిగో !
యమునివలె దున్నపైనెక్కి యరుగుచుండె
గొడ్లకాపరివాఁడదుగో ! యొకండు
ఇదిగో ! యీవైపు దృష్టి సారించి కనుఁడు
తలువుపయిఁ బండుకొనుపిల్లకోఁతి వ్రేల
నేరిటీనుచుండెఁ గొమ్మపై నదిగో ! కోఁతి ;-
దోసెలను గాల్చుచు నొకర్తు తొగ్రివపక్క
నమ్ముచున్నది పిల్లలకదిగో ! యవ్వ
కూరగాయల కావళ్ళవారు పట్ట
ణమున నమ్మంగ వెళ్లుచున్నారు లరుగో !
చెఱువుగట్టున బైరాగి చెట్టునీడ
వేషమును దిద్దుచున్నాఁడు వీఁకనదుగో !
ఇంక వెన్నెనిఁ గనుఁడోయి కింపుసింపు
దృశ్యములు గానఁబడుచుండు నిచట మీకు.
విలువఁ గట్టుఁడు మీసాధములకు మాదు
గడిసెలకుఁ బక్షపాతంబుఁ గొనక మీరె

స్వప్నదృశ్యము.

గీ. కన్నులందేదో! ప్రాకాడుచున్నభాతిఁ;
జూడ్కిమాఫ్రులపరువెత్తువేడ్కఁ బాఁపి
వెనుక కెవ్వండో? పగ్గాల బిగుచుపోల్కి
వెనుకఁ బొంచుండి యెవ్వఁడో! గనఁగరాక
మోహజాలంబు విసరి నాబోధయుక్త
మానసము లాగుచుంశీన మాద్రి, నాదు
నయనగోళంబులను మూసి నాసమస్త
మింద్రియార్థంబు లెవఁడో! హరించుచున్న
త్రోవఁ,దోపించి క్రమముగా దూఱి నిద్ర
హృత్కవాటంబు బంధించె, నేనొకండఁ
గాని యన్యుండు లేఁడ యొక్కరుఁడు నేని
నేగితిని శాంతముగను మధ్యేగృహంబు

గీ. శాంతిపాలిత మానందకాంతిదిప్త
మైన యాధామ మందు నేనాడుకొంటి
నో? యపుడు పాడుకొంటినో! యోలలాడు
కొంటినో? విభజించి వాక్రువ్వఁజాల

గీ. కొంతసేపటి కొక దివ్యకాంత లలిత
మూర్తి చనుదెంచి కైదండఁబూనె, మేము

పుష్పరథమునఁ గూర్చుండి పోవుచుంటి
మాకసంబున నానంద మతిశయింప.

గీ. తారకలు రమ్యవేషముల్ తాల్చి యొకట
జలదయవనిక లెత్తంగ సరసగతుల
నాటపాటల మెప్పొంద నాటకంబు
నభినయించెను శాంతిరసాత్మకంబు.

సీ. చదలేటి దరులఁ బచ్చని పట్టులఁ దన
మృగముతోఁ గ్రీడించు నిందుమూర్తి
మెఱుఁగుపిండులకు నాట్యపరికరంబుగ గాన
మును నేర్పు కిన్నరీజనచయంబు
గిరిశృంగముల నిల్చి ధరియించి తమవృంబు
ప్రకృతి వర్ణించు రవికరములు
తమతమత్రాంతమ్యమునకై యన్యోన్య
మాలంబొనర్చు సమస్తకళలు

గీ. పువ్వులవిమానముల నెక్కి వ్యోమవీథిఁ
గెరలి విహరించు సుకవులకీర్తిసచులు
మనసునకు వేడ్కఁబుట్టింపఁ గనుచుఁ గనుచుఁ
జనితి మాస్వర్గమునకు బాచ్చటలు గొనుచు.

గీ. మలయమారుతముల గూఢమంత్రశక్తి
చలివెలుఁగువెల్గులందలి చలువపసను

నాపికాలాపముల రహస్యార్థభంగి
నొకట వివరించుచుండిరి యువతులచట.

గీ. అంత నాకాంత పులకించి యన్వహంబు
రథముపై నన్నుఁ గొని యిట్టిరంగములను
నాకుఁ జూపింపఁగదవోయి ! నాథ ! యనుచు
గాటముగ నొక్కి మోవి నక్కౌఁగిలించె.

... ...

గీ. స్వర్గముననుండి పుడమిపైఁ బడితిఁ; బుడమి
నుండి పాతాళమును జొచ్చియుంటి; నచటి
నుండి యత్యథోలోకంబు నొందినాఁడ
నొక్కవ్రేల్మిడి నాయభాగ్యోచ్చయమున.

పశ్చాత్తాపము.

౧

ఉదికి పరిశుభ్రముగ నార్చియున్న నాదు
జీవితచరిత్ర మను తెల్లగోవతిపయిఁ
గనఁబడియుఁ గానఁబడకున్నగతిని మాసి
తొంటి చెరుగులమఱకలు తోఁచఁ, గాంచి
ప్రస్తుత పరిస్థితులఁబట్టి ప్రాఁతకధలు
నమ్మకయు నమ్ముచును హృదయమ్మునందు
నవ్వులాట నెపంబున నాదు నెదుట
నెత్తిపొడుచు నామిత్రుల చిత్తవృత్తి
తెలియఁ జూచాయగా, నాకుఁ గలుగుచుండె
నాకుఁ బై నేవగింతయు నోకిలింత.

౨

క్షోణి నాబుద్ధి సద్గుణశ్రేణిపుష్ప
ములను గన్నులపండువై వెలయుచున్న
సరసమగు నాదు పూజ్యతాపరిమళమున
సలుఁగడల్ గడు గమగమవలచుచున్న
స్వాప్నికంబైన పెనుపలవరమువోలె
నవశభావంపుఁ గలిమి మున్నాచరించు
తప్పిదమ్ములు నాదు చిత్తమున మెరసి

స్మృతికి వచ్చుచు నాయెడల్ చెనఁటికొంపు
గొట్టుచును బెద్దరోఁతను గొలుపుచుండెఁ
గుళ్ళి ముఱిగిన దగఁ బెంటకుప్పవోలె.

3

నావలని దోసముల నొచ్చి నన్నుఁ గవిన
ప్రజల యలుకచూపులు తలంపంగఁ గొఱవి
మొత్తములచేత నాయొడల్ మొత్తముగను
గాల్చుచున్నట్టు లిపుడును గ్రాగుచుంటి.

౪

నాదుచెడుచేఁతలకు నొచ్చి నన్ను స్మృతికి
వచ్చినపుడెల్లఁ బెట్టు శాపములు వచ్చి
తూఁట్లు తూఁట్లుగ నామేనిఁ దొలఁచుచుండెఁ
బుఱుగులుంబోలెఁ, గాకున్నఁ బొడమునొక్కొ ?
ఇంత యమబాధ ? యింతతీ ? యింతమంట ?
యింత యస్వస్థతయు మదికెక్కఁగాని ?

౫

తప్పు నావద్దనున్నను ధర్మసభను
నన్ను నిర్దోషిగా నెన్నినారు ప్రభులు
తలఁచుకొన్నప్పుడా తీర్పు ములికితోడ
నంటఁ బొడువంగఁ బడుచున్నయట్టు, లెడఁద

వాత పెట్టంగఁ బడుచున్న పగిది, మేని
చర్మమొలిపింపఁబడుచున్న సరణి నగును.

౬

కరము మేలయ్యె శుక్లపక్షమునఁ బోలెఁ
గాక కృష్ణపక్షమునందుఁ గరణిఁ గ్రమ్మఁ
గటిక చీఁకట్లు హృదయ భాగమునఁ దొలుత
బిదపఁ బండారఁబోసిన విధముగాను
బండువెన్నెల కన్నుల పండువయ్యె
బాట విస్పష్టముగను గన్పట్టు నింక.

మహాత్ముఁడు

క. జనుషాంధులకుం గన్నులు,
వనస్పతి వితతికిఁ బుష్పభాగ్యమ్మును, మో
క్షనిధిం దరిద్ర్యుఁగ సిద్ధాం
జనముం దయచేసినావు; చాలు మహాత్మా!

సీ. ప్రాక్పశ్చిమాశలై వర్తిల్లు హిందూ మ
హమ్మదీయులకు నైక్యంబుఁ గూర్చి
చిరకాలగతమహాస్పృశ్యతావ్యాఘ్రంబుఁ
గూఁకటివ్రేళ్ళతోఁ గుళ్ళగించి
పట్టి పల్లార్చుచున్నట్టి మద్యపిశాచ
మునకు నుచ్చాటనంబును వచించి
శల్యాశల్యమునాఁటి శక్తిమట్చిన దాస్య
దూరోగమునకు మందును రచించి

గీ. మతగురుండవా? శెట్టివో? మాంత్రికుఁడవో?
వైద్యుఁడవా? యను సంశయంపఱచినావు.
ఉద్ధరించితి మమ్ము మహోద్యమమునఁ
దండ్రి! దండంబు మోహన దాసగాంధి!

గీ. ప్రబల దేశదారిద్ర్య జ్వరంబుఁ బాఁప
వచ్చి మందిచ్చినావు ధన్వంతరిగతి

కాని పధ్యంబునడపనికారణమున
సరిగఁ గన్పట్టకుండె నౌషధగుణంబు.

గీ. తావకముఖంబునుండి తద్దయును వెడలు
మిన్న యొక్కొక్కమాట యొక్కొక్కయుపని
షత్తుగాఁ దోఁచి యామోక్షసౌధ మెక్క
నైన సోపానమయ్యె మహాత్మగాంధి!

శాపము.

సీ. ముక్కారుఁబండుభూములు పచ్చగడ్డియు
మొలవని చవిటిపఱ్ఱలుగ మాఱెఁ
బ్రాణికోటులకు జీవనము లిచ్చుచునుండు
వారిదశ్రేణులు వట్టిపోయె
బండ్లకొలంది నెప్పట్లఁ బండులనీను
చెట్లెమ్ముత్రాంబులఁ జేవదగ్గెఁ
బిదికినఁ గడవలప్పచ్చుగాఁ బాలిచ్చు
నెల్లయూలపాడుంగు లెండిపోయె

గీ. నోషధులశక్తి యడుగంటె నూచముట్ట
తీసె విజ్ఞానవాహిని తేమమిగుల
నానవాలును గాన్పింప కాఱిపోయె
బొత్తిగా దేహబలరేఖ భూప్రజలకు.

సీ. పుడమిపై దేవతాపూజ్యభావముఁగన్న
బ్రాహ్మణతతి పశుప్రాయమయ్యె
లోకకల్యాణావలోకంబుఁ గల్పించు
గ్రహములు దమయనుగ్రహము మానె
స్వాద్యమైనట్టి సుధార్ణవాంతరతరం
గములుప్పుతెట్టెలు గట్టియుండె

ప్రకృతిదేవికంఠపరిణామహారంబు
విపరీతరీతులఁ బెరిగిపోయెఁ

గీ. చంద్రసూర్యాగ్నులును దమసహజతేజ
ములను వెలిఁగింపకయుఁ గప్పిపుచ్చుకొనిరి
కనులు గలిగియు నెదుటిది కనఁగలేక
యెదురుదెబ్బలు తినుచుండె నెల్లమంది

గీ. అతిథియై ప్రతివానిగృహంబుఁ జొచ్చి
పడయకుంట నాతిథ్యంబుఁ గడుపుమండి
ధర్మదేవత రూక్షనేత్రములఁ గనుచు
శాపమిచ్చెనో! లోకంబశాంతిఁబొగుల.

విలాసిని.

సీ. స్తంభము చీల్చినట్లు; చిత్తరువు బొమ్మ
గోడపై వ్రాయఁబడినట్లు; కుమ్మమంచు
ఘటవిటపి నిల్చినట్లుగాఁ గానిపించు
లలన యాయాయిచోటుల నిలఁబడంగ.

గీ. తలుపునోర నిలంబడ్డ లలనఁ గాంచి
దారి నడతెంచు రసికబృందము దలంచు
లేమొగిలు నంటియున్న బాలేందురేఖ
అలతలిరుటాకు పైఁబడ్డ విరియటంచు

శా. కాంచీదామకమూఁడ్చి కింకిణులు మ్రోఁగన్ వ్రేళ్ళతో బిగ్గగా
వించున్ లోయను బాలు వాఁగుకరశింబెంపొందుపయ్యంటఁ గ
ల్పించుం గ్రిందికిమీఁదికిన్, రసికులంబిల్పించు కేల్ఁ గన్నులన్
మించున్ మించఁబచారుసేయునుహో యల్ మీరంగ వేదీటిన్.

గీ. తరులకు వసంతఋతువు వత్సరమునందుఁ
గొంతకాలంబె కాని యాకొమ్మఁ గాంచ
సకల కాలంబుఁ బ్రతినిమేషమునఁ గూడఁ
జిగురువెట్టుచుఁ జిత్తముల్ చిలుకుచుండు.

ఉ. నేలకు గ్రుచ్చికూర్పరిము నెత్తిఁ గరాబ్జమునందునుంచి లం
బాలకముల్ ముఖాంబుజమునందునఁ జిందులుద్రొక్కుచుండఁగా

వాలపరుండియుండియొకపార్శ్వమునన్ మఱియొక్క కేలమీఁ
గాళులమీఁది వల్వ సరిగా సవరించుచుచూచుమార్గమున్.

గీ. కనకకాంచికయై రత్నకంకణమయి
పుష్పమాలికయై శిరోభూషణమయి
దీపికాకోరకంబయి తేజరిల్లు
లలితలవితాస్య తద్గృహాలక్ష్మి కెపుడు.

గీ. రసికు లేగెడుతఱిని మార్గమున యువతి
పనిమిషను నిల్చి గృహబహిర్ద్వారమందుఁ
జూపుతన్ముఖరాకానిశాకరుఁడు
చూడ్కి మంగళహారతు లిచ్చును సతంబు

చ. నడకలఁ గ్రొత్తక్రొత్త రచనల్ పచరించును, నాటపాటలం
గడుఁగడుఁ జారభేదములు గల్పనసేయును, గోపుచూపులం
గడగడలాడఁజేయు సుమకాంతుని, దేహపరీమళంబు లీ
పుడమికినూత్నసౌరభమాపుట్టఁగఁజేయుమనోహరంబుగన్.

గీ. బందిగొనఁబడ్డ శశిరేఖభాతి, పట్టి
త్రాటఁగట్టిన శంపాలతాపిధానఁ
బంజరంబునఁ గల కీరబాల యట్లు
జాలరంధ్రంబులందుండి వాల చూచు.

గీ. ముగ్గు దీర్చుచు ముంగిట ముద్దుగుమ్మ
ముందునకు సాగి వంగి సమ్మోదమొసఁగు
నించువిల్కాఁడు పెండ్లి నూరేఁగువేళఁ
దనరు పల్యంకికావేణు దండమట్లు.

గీ. త్రివళి కోణంబు, గబ్బి చన్గవ యలాబు,
వల్ల నూఁగారు దండంబు, హాగలతిక
తంత్రి కాఁగ, సంగీతవిద్యను బరించు
మరునివీణియ వోలె నాతరుణి పొలుచు.

ఉ. రమ్మని పిల్చినట్టులఁ. గరంబులు సాచి కవుంగలింప వే
గమ్మగఁ బాఱు తెంచుగతిఁ, గమ్మనిపల్కులఁబల్కరించు నా
ల్లమ్మెట మొత్తి పైనిఁబడి యూరకముద్దిడు మన్నయట్లు మో
హమ్ముగ బిట్టు రేఁగి లలితాంగి కనుంగొ రసికావతంసులన్.

గీ. ఆకుఁబచ్చని మృదుళచీనాంబరంబుఁ
దాల్చియుండియు నెడనెడఁ దరుణి మేను
ఆకులంగప్పఁబడికూడ నంతరాంత
రముల రమణించు తరుశాఖ రహినిఁ దోఁచు.

సీ. పొఁగబడి పోవునప్పుడు ధూమచయమల్ల
పరువెత్తె వెనుకకుఁ గురులగుంపు

రసికులపై ననురక్తిఁ బువ్వులుజల్లు
చున్నట్లు దగఁగటాక్షోచ్చయంబు
చెన్నుఁ గొమ్మకుఁ బాఁకఁజేసు తీవియలట్లు
పైకెత్తఁబడియుండ బాహుయుగము.
తలక్రిందుగా మింట మొలచిన రక్తోత్ప
లములట్లు వెలయుఁ బాదముల జంట

గీ. లేఁతనవ్వులు మింట మల్లియలు పూయఁ,
గట్టు పుట్టంబు మడతలు గాలిఁ గదలి
మొయిమెఱుఁగువాఁక తరఁగల [illegible] నలుక
నతివ మోహినివోలె నయ్యాల గూఁసె.

క. యువతుల విభ్రమములకుం
గవితతి వాక్యార్థ మధురగతులకు గాని
యువతియును గానిపింపదు
భువినిం జూపింపఁబడవు పునరుక్తములై.

ప్ర భా త ము.

౧

గీ. తూర్పు తెలవాఱుచుండె; నిద్దురను వీడి
రాజగృహమున మంగళారావములకు
నా ప్రభాతోత్సవము గాంచ నభిలషించి
పురబహిర్భాగమున కప్పు డరిగినాఁడ.
మహీవధూమణి యాపాదమస్తకంబుఁ
గప్పుకొనియున్న నల్లని దుప్పటంబు
మొట్టమొదటఁ దొలంగించి మొగముమీఁదఁ
బిమ్మటఁ గ్రమక్రమముగ సొంతముగఁ దీయు
చున్నభాతి, రాతిరి మూసికొన్న యష్ట
దిగ్గజాబ్జ ముల్లల్లన తెఱచుచున్న
యట్లు, నిన్నసాయంకాలమందు నొక్కఁ
బడిన నిద్దురయురులందుఁ బడియు నెటులో!
వానిఁ ద్రెంచుక ప్రాణులు పఱవఁ జూచి
కాలపురుషుండు తెల్ల మొగంబు పెట్టి
వలను గరములతో మెల్లమెల్లఁగ లాగు
కొనుచు నున్న తెఱంగున, గనఁగఁ బ్రకృతి
మూర్ఛఁ దేఱుచునున్నట్లు, పోవుచుండఁ
దమము, వ్యాపించుచుండెను ధవళకాంతి.

౩

దృష్టిఫలమును గాంచక దిక్కుఁగానక
పరితపించు ప్రాణులకెండ్ల కెఱపు దీఱ
ముద్దులను మూటగట్టెడు మూర్తితోడ
నుదయశైలంబుపయి సూర్యుఁ డుదయమొందుఁ
బ్రత్యహముఁ బ్రాఁతవడుచున్న ప్రకృతి కెల్లఁ
గుందనపుఁబూఁతఁ బూసి క్రొంగ్రొత్తఁ జేయఁ
గిరణములకుంచెఁ గైకొని యరుగుదెంచు
చుండె మెలమెల్ల నతఁడు నేత్రోత్సవముగ

౪

చిన్నచిన్న కెఱుగెళ్ళను జీల్చికొనుచు
మేటిమింటియెడారిని దాఁటుకొనుచుఁ
బర్వతంబులపై కెగఁబ్రాఁకుకొనుచుఁ
బచ్చికబయళ్ళఁ బేరెంబువాఱుకొనుచు
నెల్ల చెఱువుల నీదులను నీఁదుకొనుచు
బాలభానునికిరణముల్ వచ్చి వచ్చి
దారిప్రక్కను జెట్లక్రిందటఁ బరున్న
భిక్షువులబిడ్డలను ముద్దుపెట్టుకొనుచు
మాటలాడుచు, నవ్వించు, చాటలాడు,
చయ్యాయిరహస్యములు చెప్పు చాత్మసదన
ములకు రమ్మని పిలుచుచుఁ బూర్ణమైత్రి
జూపుచున్నట్టులున్నని చూడఁజూడ.

౫

తమకుఁ గడచినరాత్రి యందఱకుఁ గలిగి
నట్టి గండంబు దప్పినదనుచుఁ దరులు
హిమకణాశ్రులు రాల్చుచుఁ గొమలు సాచి
కౌఁగిలింప నొండొరుల దగ్గఱకుఁ సోలుచు
పోల్కి గూండ్లఁ గూయుచునుండెఁ బులుఁగుపిండు
ప్రకృతిసతి రత్నభూషణవ్రజము వోలె
నలరుపువ్వులు తళతళలాడుచుండె
రేయిఁ గన్నులుగానక చేయులేక
పయనమును దీవియల సరోవరములందుఁ
బండుకొని లేచి నిద్దురబద్దకమునఁ
దడఁబడుచుఁ బిల్లవాయువుల్ నడచుచుండె
నప్పుడే రంగుపూసినయట్లు నేల
పచ్చికలచేత నిగనిగల్ పఱచుచుండెఁ
బొలుచు నెల్లయచేతనంబులు సచేత
నములు వలె జీవకళలతో నమరుచుండె

౬

ఆప్రభాతమునందలి యాప్రకృతినిఁ
గాంచఁగా నాకుఁ బదివేలుగన్నులున్నఁ

జాలు ననుకొంటిఁ గాని నిశ్చయముగాను
జాలునో ? చాలదో ? యొకవేళనున్న

స్ఫటికమాలువోలెఁ దెల్లనిజలముతోడఁ
బాఱుచున్న యచ్చటికొండవాఁగునందుఁ
గాల్యకృత్యముల్ తీర్చి భాస్కరున కర్ఘ్య
ఇచ్చి మఱలితి నంతట నింటివైపు.

అగురువత్తి.

గీ. గొలుసుతీరునఁ, బురిత్రాడువలెను, ద్రాఁచుఁ
బాముపిల్లలకరణి, స్తంభంబుపయికిఁ
బ్రాఁకిపోవుచున్న తీవలతెఱఁగున
నతివయలకలువలెఁ బొగ లతిశయిల్లు.

గీ. కావలయునేని నెవనికై కాని యెట్టి
సమయమునఁగాని తన్ను దగ్ధముగఁ జేసి
పరిమళింపించి కీర్తిధూపముల దెసలు
సంతతిమును వానికి మహోత్సవముఁ గూర్చు.

ఉ. గాలికిఁ దాండవించుచుఁ దగం బ్రసరించెడు జమ్మునాగులం
బోలెను, దూదినేకుతతిఁ బొల్చెడుపింజలమాడ్కిఁగా నుషః
కాలపుమూడమంచుసరిగా దెసలన్నియు నాక్రమించి స
ర్వాలయభాగముం దనమయంబుగఁ జేయునువర్తిధూపముల్.

గీ. గాజుకుప్పెఁ గట్టఁగా నుంపఁ బ్రొక్కల
కొరగి వెడలు పొగల వరుసతోడ
గాలిఁ గదలు నాకుగములతో వ్రాలిన
లేఁతవెదురు పొదరు రీతి వెలుఁగు.

సాంత్వనము.

గీ. గగన శృంగార తటిని నౌకపయి నెక్కి
రోహిణీచంద్రమసులు పెఱుచినిఁ గలసి
విశ్వమోహన గీతలు విసరుచుండ్రి.
మనము గూడఁ బోవుదము రమ్మ! లతాంగి!

గీ. ప్రాంతమున నున్న మావిపైఁ బ్రాఁకఁబోక
కాంచు మాతీవ యొల్లు కంపించుచుండెఁ?
గుసుమపాత్రంబులోఁ దేనెఁగ్రోలు చవిగొ!
పడఁతి విహరించు భృంగదంపతులఁ జూడు.

గీ. సన్నబంగారు తీవియ సాగఁదీయు
చున్న మెలికలు చుట్టుకొన్చుండు మాత్ర
స్వర్ణకారుండు విసుఁగఁడాపనికి బాల!
తత్స్వభావంబకా మదిం దలఁచి కడఁగు

గీ. కలువవాల్గంటి యలశీత కరునిఁ గనక
నీవలెనె మూఁతి బిగియించెనే? లతాంగి!
యనుచుఁ బ్రియుఁడు గేదఁగి రేకు నట్టె విసర
మరుములికిచేతఁ బలె నాపె పఱచె దరికి.

విస్మృతి .

౧

సీ. ప్రేయసీ ! నాకుఁగల కార్యవేగతమముఁ
గప్పిపుచ్చంగ నీమోముఁ గాంచకుండఁ
బ్రాణసమమైన నీతోడఁ బలుకకుండఁ
దనివితీఱంగ నొకముద్దుఁ గొనకయుండ
నా ప్రయాణంబు సాగించినాఁడ నాఁడు.

౨

బండి సాగుచునుండె , నాభావవీథిఁ
దెలియరాని వికృతిఘూర్ణ కలఁచివైచె
స్మృతికి వచ్చినయటులుండె స్మృతికిరాదు
నాదు విస్మృతవిషయసంతతి లతాంగి!

౩

కొంతకాలంబు గందరగోళపడఁగ
నిదు మంగళమయమూర్తి నిలిచె నెదుట
వ్రేలు గొఱుకుచుఁ గూర్చుంటిఁ జాలసేపు
పుచ్చినట్లుగ నాబుద్ధి, మూఁతపడిన
యట్లు నాదైన ధారణ, యాత్మఁ గంటిఁ
శాపకార్యంబు సేసిన భాతి మనసు

నొచ్చుకొనుచుండె సూదుల గ్రుచ్చినట్లు,
దేహబంధంబు సడలెను, దీప్తి దఱగె
బరువుగాఁ దోఁచుచుండెను బయనమపుడు.

౪

మొదట నీవె విస్మృతి నిద్రఁ బుచ్చి నన్ను
మాలదైవంబ! స్మృతిచేత మేలుకొలిపి
తకట! నేఁ గందుచుండంగ హర్షపడుచుఁ
దాండవింతువు కాఁబోలుఁ గండుమీఱి.

— –

పుష్పాపచయము.

మ. మకరందంబు స్రవింపఁగాఁ, బరుగిడన్ మందంబుగా మారుతా
ర్భకముల్ పైఁబడి, విచ్చియున్న కుసుమవ్రాతంబు నా మధ్యఁబ
త్త్రికదంబంబులు నేత్రపర్వమగుచున్ రాణించుచున్నట్టి వృ
క్షకముల్ డాసి యొకండు గోయఁదొడఁగంగాఁ బుష్పముల్ కాంచితిన్.

మ. కనుచుండంగనె తెంపియెల్ల విరులం గల్పించెఁ జూఁ జెట్టునున్
తన వైధవ్యముఁ గొన్న బాలగ దయా దాక్షిణ్యముల్ మాని, యా
తనికీకార్యము కాదు గూడదని బోధల్ సేయదో? యంతరా
త్మ నిగూఢంబుగ, నంతరాత్మయును లేదో? వానికే లేశమున్

గీ. కన్నుదోయిని బాష్పముల్ గ్రమ్మె నాకు
నప్రయత్నంబుగా నిట్టులంటి నతని
నేమి దుర్బుద్ధిరా? యిది యిట్లు సేఁత
కనులు గుట్టెనే? చేతులు కావె? నీవి.

గీ. తరువులంగల పువ్వులఁ దరులయందె
నిలిపి కనువిందుగా దాని చెలువముఁ గని
హర్ష పడలేవె? సర్వశూన్యముగఁ గోసి
మోపిడఁ గని కాని సంతుష్టిఁ బొందలేవె?

చ. భ్రమరము లెంతదుఃఖపడి పాపపుశాపము లిచ్చునో ? మఱి
ద్రుమతతి సొత్తు దొంగిలి దొంగలటంచు వెద నెంత యేడ్చునో!
తమవగు పుణ్యతీర్థములు తప్పయి పోవ తలంచు మందవా
తములవి యెంత క్రుళ్ళునో! కదా! గ్రహింపవు నీవు
మూఢుఁడా!

గీ. అయ్య! లక్షసుమార్చనం బాచరింతు
నీశ్వరున కీదినంబున నీసుమములు
చాల, నీయన్ని చెట్లపుష్పములు గోయ
వలయు నింక నటంచును బలికె నతఁడు.

గీ. చెవికిఁ జేదైన యాతనిభాషితముల విన
నైనిఁబడి కొట్టి తోటమాపలకు గెంట
వలయు నన్నంతి కోపంబు వచ్చెఁ గాని
మెట్టులో! మిఱ్ఱింగి వానితో నిట్టులంటి.

ఉ. క్రోలఁగఁ గ్రొత్తతేనియలఁ గుత్తుకబంటిగఁ బేరుటాసతో
వ్రాలుచునున్న తుమ్మెదలఁ బాఱఁగఁ దోలుచు దేవపూజకై
పూలను గోతువో! మొగముముందటి కొట్టినిఁ దీసివేసి పా
పాలకు భైరవుండవయి వర్తిలుచుంటివటంచు చెలుంగు దే.

గీ. ఇన్నిప్రాణులు దుఃఖింప నేవ లేక
కోసి యాకోమలములైన కుసుమములను

నీశ్వరునిపూజఁ గావించి యేమి ఫలము
మూటఁగట్టుదువో? నాకు మూర్ఖ! చెపుము.

గీ. ఈశ్వరుఁడు గోరునది నీదు హృదయసుమమె
కాని యీ చెట్ల పువ్వులు గావు కావు.
అంతగాఁ గావలయు నన్న నవిగో! యేఱి
కొనుము! రాలినపువ్వులు కోట్లకొలఁది.

గీ. పరిమళించెడు మవ్వంపువిరులు గోసి
జీవకళలేని రాతిఁ బూజించుకంటెఁ
బూలఁ, బండుల, నాకులఁ, గొలిచి కనుల
విందు సేయుచెట్లకు మ్రొక్కఁ బెట్టివాఁడ!

చ. అని వచియించునప్పటికి నాతని కయ్యది వచ్చి నేను జె
ప్పినయది ధర్మబద్ధమని పెల్లన తాపముఁ గాంచి బుద్ధి వ
చ్చినయది; యింక నెన్నటికిఁ జేయనునిట్టియకార్యమే నొన
ర్చినయది శుద్ధతప్పనివచించెఁగనుంగవఁ గ్రమ్మ బాష్పముల్

ఇంద్రచాపము.

కం. శ్రీయుత ! మీదే దేశము ?
నీయట్టి మనోజ్ఞమూర్తినిం గనె నెవరా
మీయమ్మ ? యెచటఁ గాన్పా
హోయీ ! యీ దినుసుదుస్తు లొయ్యన చెపుమా !

గీ. కర్మొగులునాఁగ నల్లఁగాఁ గానిపించు
పెట్టియను బెట్టి దాఁచిన యట్టివేమి ?
వాన రాఁబోవుచున్నది ; దాన నీదు
రంగుబట్టలు తడిసి హారంగు దగ్గు.

గీ. నాదు మందసమునఁ దటిన్మయము లైన
కాంచికాలత, ముద్రికల్, కంకణములు
హారములు, నూపురములు, చీనాంబరములు
కలవు ; నాప్రియ ప్రావృడంగన ; తదర్థ
మరుగుచుంటి ; వాల్మీకి మహర్షి సోద
రుఁడను ; విశ్వకల్యాణకారుఁడను నేను.

అంధబాలుఁడు.

గీ. వెలుఁగు వెలుఁగని మీరెల్లఁ బిలుచునట్టి
వస్తువెయ్యది? దానిరూపంబదేమి?
దృష్టిలాభంబుచే ఫలంబేమి మీకుఁ?
బలుకుము సఖుండ! యీయంధబాలకునకు

గీ. వేయి వెలుఁగులతో రవి వెలుఁగు ననియు
వింత వింత పదార్థముల్ కాంతు మనియు
ననెద; వాతండు వేఁడియంచును గ్రహింతుఁ
గాని యెట్టుల రేయిబగళ్ళు సేయు?

గీ. రేబవలు నాకు నేనయి సృష్టిసేతు;
నతని సృష్టితో నాకుఁ గార్యంబులేదు;
నాదు జాగరణావస్థ నాకుఁ బగలు
నాదు గాఢసుషుప్తియు నాకు రాత్రి

గీ. అప్రతివిధేయ దుస్థితియందు నుంటి
ననుచు ననుఁగూర్చి మీకెల్ల వనరుచుంద్రు
కాని నాకయి తెలియంగరాని యెల్ల
దుస్థితి సుఖంబుగా సహింతును సఖుండ!

గీ. నామనంబున నన్న యానందమునకు
నష్టమును గూర్పవలవదో నాప్రియుండ!
అనదినము హాయిగాఁ బాడుకొనుచునుండ
గ్రుడ్డివాఁడైన మహారాజుబిడ్డ నేను,

N B. ఆంగ్లమున కిబ్బర్ (Cibbar) కవి వ్రాసిన The blind boy యనుదాని యనువాదము.

ప్రార్థన.

సీ. సూర్యభగవానుఁడా! నీదు శోభమాన
కరసహస్రంబు గాత్రంబుఁ గొఱఁగఁ జేసి
నా కుమారునస్వస్థత నూకివేసి
స్వస్థవృత్తంబుఁ గూర్పు మంజలి నొనర్తు

గీ. చంద్రుఁడా! తావక మయూఖ జాలకముల
సుధను జొప్పించి నాప్రియసుతుని మేన
మాన్పి పీడించు నీవిషమజ్వరంబు
స్వస్థవృత్తంబుఁ గూర్పు మంజలి నొనర్తు.

గీ. అన్న! ధన్వంతరీ! దస్రులార! మీరు
కామధేనువు పాలనో? కల్పవృక్ష
ఫలరసాయనమో? స్వర్గవర్తులయిన
యౌషధంబులో? కైకొని యరుగుదెంచి
నా కుమారు నస్వస్థతఁ గాకుసేసి
స్వస్థవృత్తంబుఁ గూర్పుఁ డంజలి నొనర్తు.

పంచవన్నెలచిలుక.

౧

గీ. ఇంబడరు శక్రచాపఖండండంబువోలెఁ
తైలబిందువు పడినట్టి తటఁగవోలె
రంగురంగుల పువ్వులరాశివోలె
సరసవనలక్ష్మికిఁ బ్రాణసఖియుఁ బోలె
భావశబలతఁ దైకొన్న స్వాంతమువలె
వివిధవర్ణభూషలు దాల్చి ప్రియునికొఱకు
నుత్సహించుచుఁ గూర్చున్నయువతివోలె
సృష్టిసౌందర్యమంతయు నేకవస్తు
గతము గావింపఁబడినపద్ధతిని మిగుల
ముద్దులను మూటఁగట్టెడు మూర్తితోడ
మోదమున ముగ్గితేలెడు మొగముతోడ
నయనపర్వంబుఁ జేయుచున్నావు నాకు
స్వాగతము నీకు నోపంచవన్నెచిలుక !

౨

అమరలోకంబు నందు నిత్యము వసించు
చుండి వాహ్యాళికోసమై యుర్వి కరుగు
దెంచు కిన్నరకన్యవో ? యందుఁదలఁతు
నమ్మఁగాఁజాలఁ బక్షిమాత్రమ్మ వగుట

నేసువర్ణఖండమున జన్మించినావో ?
యేమహర్షి వరంబుల నెలసినావో ?
అహహా! యేపుణ్యనదిఁ దీర్థమాడినావో ?
పంచవన్నెలచిలుకా! వచింపుమమ్మ.

3

నాహసంబుగఁ గైకొని పంచశరుఁడు
నిన్నుఁ గల్యాణమూర్తిని నిలుపఁబట్టి
కాక త్రైలోక్యవిజయి యై కాఁగలఁడె ?
లోఁతి పులుఁగైనదో సంత ఖ్యాతిఁగనునె?
నీదు చక్కఁదనంబును నిశ్చయముగ
నపహరించెనో ? యేస్వల్పమైన రతియుఁ ?
గానిచో నట్టి యందంబు గలుగుటెట్లు ?
నిన్నుయాచించి నీరామణీయకంబు
నెరువుఁ గొనిపోవుచుందురో సురతరుణులు
మునుల తపములఁ జెఱచెడు పనులకొఱకుఁ
గాక మోహింపఁగాఁ జేయఁగలుగుటెట్లు ?

4

పండ్ల రసమును ద్రాగుటఁ బట్టియేమొ !
అంత మధురంబుగా మాటలాడఁ గలవు;
అంత సుందరమూర్తివి యగుటనేమొ ;

అంత ముద్దులుగులుక మాటాడఁగలవు;
ఉల్లమున నంతయుల్లాస మూఱునేమొ!
అంత శ్రావ్యంబుగా మాటలాడఁగలవు
ఆననను కాదు, నీదు ప్రత్యంగయమరయ
నమృతము స్రవింపఁగా మాటలాడుచుండు.

మహాసాహసి.

గీ. గిరిగుహాగర్భమందు సాగరము క్రింద
భయదమైన మహాజల ప్రళయమందు
వ్యోమమున దుర్గమారణ్య సీమమునను
పావకునిమధ్యనుం బ్రేమ త్రోవఁజేయు.

గీ. అబలవౌ దుర్బలంబుగా; దద్దిమఱియుఁ
బిఱికిగొడ్డును గా, దది వేయుమంది
కాచుచున్నను రక్షకుల్ కాదటంచుఁ
ద్రోసికొని పోవుచుండును త్రోవఁజేసి.

గీ. వెలుపటికి దాని రానీక బెట్టిదముగఁ
జెఱచు బాధింతురు కొందఱు; చెప్పుచుందురు
కొంద ఱయ్యది శాపము గ్రుడ్డి దనుచు;
ఏఁడు ప్రాకారములమధ్య నెసఁగుఁ గాక
గ్రుడ్డి దగుఁగాక జనులు వాక్రొన్నరీతిఁ
దోఁచినట్లేఁగఁగాఁ బ్రేమ త్రోవఁజేయు.

* గీ. ప్రాగ్దిశకుఁ బాఱు కావేరిఁ బడమటికినిఁ
బడమటికిఁ బాఱు నర్మదం బ్రాగ్దిశకును
ద్రిప్పఁగా వచ్చు మనకు యత్నింపఁ, గాని
తివిరి ప్రేమప్రవాహంబుఁ ద్రిప్పుటఱిది.

ఆంగ్లము నందలి The great adventerer అనుదానియనువాదము.

* ఇది మదీయము.

ప్రియాగమనము.

గీ. కడపియును బెద్దతడవు నాకలికిమిన్న
యేఁగుదెంచంగఁ దనపుట్టినింటినుండి
దారుణంబైన మూర్ఛను దేటినట్టు
లడవిలోనుండి యావలఁబడిన భాతిఁ
జెనఁటిగుడ్డితనంబు నశించినట్టియు
భయదమగు రాత్రి చని పవల్ వచ్చినగతి
శాపమోక్షంబుఁ బొందిన జన్మమువలె
దుర్దినంబుల పదఁపడి దోయజాప్తు
నుదయమైనట్లు నాకు నాయునికి దోఁచె
ముడుచుకొన్న నా హృదయంబు పొడవుసాగె
వేయి చంద్రులు నాయింట వెలిఁగినట్లు
కుసుమవర్షంబు నాపైనిఁ గురిసినట్లు,
ఇదివఱకులేని యుల్లాస మెగిరివచ్చె
వచ్చునపుడామె తనతోడఁ దెచ్చినట్లు
కడిపియును బెద్ద తడవు నాకలికిమిన్న
యేఁగుదెంచంగఁ దనపుట్టినింటనుండి.

ధైర్యస్థాపన.

గీ. కనులు గుంటలువడఁగ మొగంబు తెఱుగఁ
బాలుగారెడు చెక్కిళ్ళు పాలిపోవఁ
జిక్కి సగమయి చెంపపైఁ జేయిచేర్చి
శూన్యమతితోడ యువకుఁడా! చూతువేల?

గీ. సరసుఁడా! భవదీయాంగ సౌష్ఠవంబు
నీప్రియాచిత్తముఁ గదల్పనేరకున్నఁ
గట్ట! యీదృశరూప మెక్కరణి నేర్చు?
నీరుతీసిన చెఱువెట్లు నెఱపుఁబ్రీతి?

గీ. కాముకా! మూఁగవై పెడమోము సేసి
తేల? నీయింపుమాటలు చాలకున్న
మూకభావంబు నీప్రేమమూర్తిదైన
చిత్తము హరింపఁజాలునే? చెప్పుమయ్య!

గీ. సిగ్గుచే,టివి విడువుమా! లగ్గు గాదు;
ఇవ్విధంబుల నీప్రియాహృదిని లవముఁ
గదలఁబాఱింపఁ జాల, వాకలికిమిన్న
తానయి వరించినంగాక దప్పిపుట్టి.

N. B. ఆంగ్లమున Sir J. Sucklingవ్రాసిన 'Encouragements to a lover' అను దాని యనువాదము.

సురుచి.

గీ. ఆఁడుపిల్లలలోపల నందకత్తె
మిన్న మాయింటిపొరుగున నున్న సురుచి
ఆమె మోహనముఖకాంతి నర్ధమైనఁ
గలిగినట్టిదొకర్తయుఁ గానఁబడదు.

గీ. బాల చిఱునవ్వు లక్షవరాలు సేయుఁ,
గొమ్మ మధురంపుఁబలుకులు కోట్లుసేయు,
సుదతి కందోయిత మ్ముర్బుదము సేయుఁ,
జెలియ నెమ్మోనికాంతికి వెలయు లేదు.

గీ. తండ్రి గతియించె; పిల్లతోఁదల్లి యచట
బ్రతుకుచున్నది యాయవారంబు నెత్తి
అట్టివారింట నాపిల్ల పుట్టఁగూడ
దొక మహారాజునకుఁ బుట్టియున్నఁజెల్లు.

గీ. ఆమె నామానసమునకు దీపకళిక
ఆమె నాకన్నదోయికి నమృతవల్లి
ఆమె నామనోవ్యాధికి నౌషధంబు
బాల యొక లేమి? నాకు సర్వస్వమగును.

గీ. తల్లి గృహమందు లేకున్న తరుణమందు
వారి యింటికిఁ నేఁబోయి పలుకరింపఁ

జేతిలోనున్న పని విసర్జించి మంద
హాసమున వచ్చి నా చేతులందు వ్రాలు.

గీ. పరుల సమ్ముఖమందాపె వచ్చు నన్నుఁ
గనుచుఁ గ్రేఁగంటఁ బలుకరించును సతంబు
బడికిఁ బోవుచు వచ్చుచు వారియింట
గడియకాలంబు కొమ్మతోఁ గడపుచుందు.

గీ. అనుదినముఁ గళాశాలకు నాలసించి
చనుట, నిచ్చలుఁ బారముల్ చదువకుంటఁ
దప్పుచుంటిఁ బరీక్ష, నాతండ్రి నన్నుఁ
దిట్టిపోయునుఁ జీవాట్లు పెట్టి వ్రాయు.

గీ. వాని నన్నింటి నోపికపట్టి సైతు
నాదు ముద్దులమూటకై యాదరమున
ఆ చెలువఁ గాంచఁ బ్రాణంబు లేచు నాకు;
నన్నుఁ గాంచినఁ బొంగు నా చిన్నదియును.

గీ. బడికి విశ్రాంతిదినమెల్లఁ బర్వదినము
నాకు; నానాఁడు సురుచితో నాటకంబుఁ
జూడఁబోదును; మంచిదుస్తులను దొడిగి
పూలతోఁటకుఁ జనుదుము కేలయందు.

గీ. మరియు నాదిన మాంపెకు మాచిమంచి
వాసనాతైలములుఁ బూలుఁ బండ్లుఁ దెత్తు
దైలమును రాచి తలదవ్వి పూలు ముడుచు
కొనును ; గవగూడి యాపండ్లు దినుదుమేము.

గీ. ఊర దేవునితిరునాళ్ళ యుత్సవమ్ము
రాఁగ నాముద్దుగుమ్మతో రమ్యము గను
నంగడుల కేగి వలసినయన్ని వస్తు
వులను గొనియిచ్చుచుందు సొంపులుదలిర్ప.

గీ. మాదు శృంగారనాటకమధ్యమందుఁ
బరిహాసించుచుఁ జప్పటల్ చఱచుచుందు
ప్రేక్షకులు ; తత్పరీహాసవిధము గాని
చప్పటలు గాని మాకర్థం దిప్పలేదు ;

నా ప్రేయసి.

గీ. ఆలలన నెమ్మొగం బాకపూలతోఁట;
అందుఁగల పువ్వులుం బండ్లు ననుదింబుఁ
గానఁగా నాకుఁ బంపును గాని తాను
లక్షవరహాలొసంగిన లాఁతి కిడదు.

గీ. ఆలలిత గాత్రి మొక్క రత్నాలరాశి
యన్యులకు లోభనీయంబ యగునుగాని
దాని వెలఁగట్టఁగా లేఁడ నేను దక్క
దానిఁ గొనలేఁడ యన్యుండు నేనుదక్క.

గీ. ఆరమణిచిత్త మనురాగమారుతంబు
మలయు నంతఃపురోద్యానమంటపంబు
అటకుఁ జన నాకుఁ మాత్రింబె యాజ్ఞగలదు
పరులు చొఱకుండ మూయఁగాఁబడునుదలుపు.

గీ. ఆవనిత మోవియందు లాస్యంబుసేయు
చున్న చిఱునగ వమృతంపుజున్ను; నాకుఁ
గానఁబడుఁగాని పరులకుఁ గావఁబడదు
పుట్టకొలఁది పుణ్యంబు సల్పుకొనియుంట.

మృగతృష్ణ.

గీ. ఇదిగో! పుష్పలతోఁటకు నేగుచుంటి
నటకు రాఁగదోయి! యని పిల్చినట్టులున్న
యువతి క్రేగంటిచూపు లుత్సాహతి లూఁపఁ
బోయి కూర్చుంటి నట నడిరేయి దాఁక.

గీ. నెమ్మొగంబు మలంచి కనీనికలను
వికసితోత్పలపంక్తులు వెల్లివిరియఁ
గనుచుఁ జనుచుండ మెల్లమెల్ల వెనుదవిలితిఁ
గాసి ననుఁ గాంచి తరుణి ప్రక్కకుఁ దొలంగె

గీ. తగుఁబవడ నాదు హృదయపతంగకంబు
కలికి మేనియొయ్యారంపువలలు పన్ని
పొంచిచూచును గాని నేముందుపడఁగఁ
గానఁగా రాక దూఱును గర్భగృహము.

గీ. చనుచుఁ జనుచుఁ దటాలున గనులువిచ్చి
గాంచి తత్క్షణమందె కుంచించుచున్న
యువతిచూపులు నామది నుచ్చిపోవ
నుత్తరించితి లేదు ప్రత్యుత్తరంబు.

గీ. ప్రకృతిసిద్ధంబులైన యాపంకజాక్షి
చేష్టితములకర్థంబు సేసికొంటి
నెండమావులఁ గాంచి పర్వెత్తినాఁడ
దప్పిదీఱంగ జలమును ద్రాగఁదలఁచి.

సుందరి.

గీ. కలవు నాదగు హృదయరోగము కుదుర్చు
మందుమాత్రలు పొరుగింటిసుందరికడ
నాకు నధరామృతానుపానంబుతోడ
నాల్గుపూఁటలు సేవింప నయము గలుగు.

గీ చవుడు గాఁటియు మీఁగుల నిస్సారపడిన
నాదు జీవనకేదారవీధియందుఁ
జల్ల సుందరి విభ్రమసారరాశి
బహుముఖంబుల బంగారుపంట పండు.

గీ. బెట్టిదమ్మగు వఱపుచే బీడువడ్డ
నాదు హృదయంబు తేమ పూర్ణముగ నిగిరె
వచ్చి యాసుందరి సువృష్టి పఱుపకున్న
మొండికెత్తును గృషిసేయఁబోవునాకు.

గీ. నట్టువపులుంగురీతిగా నాకు ముందుఁ,
బ్రక్కఁ, దిరుగుచు నోరలువార నగుచుఁ
బలుకరించుచుఁ గంకణక్వాణముమిషను
గానఁబడెనేని సుందరి కలదుబ్రదుకు.

మెఱపుదీఁగ.

గీ. క్రాలు తొలుకారు వెలఁదిబంగారుబిడ్డ !
మొగిలునంతిపురింబొల్చు పువ్వుఁబోఁడి !
ఓసి శంపాలతా ! పదంబూనవు భువి
నిలిచి మాటాడవాకసితో నిముసమేనిఁ
బిడుగు మొత్తంబు సలిపెదు బిట్టులిపుడు
జడిసితో ? వాన చినుకులం దడిసిపోదు
ననియొ ? మోహపిశాచంబు వెనుదవిలెనొ ?
తావకాంగంబునకు దృష్టితాఁకునవియొ ?
పనిమునిఁగిపోయెనో ? స్త్రీ స్వభావజమగు
హంసగతులును వేదండయానములును
వదలి శరవేగమున నిట్లుపఱతువేల ?

సౌందర్యలుబ్ధుఁడు.

గీ. సుందరంబగు వస్తువు చూడ్కులకును
నాకుఁ గానంబడ నచేతనంబె కాని
చేతనమె కాని దానిని స్వీయముగను
జేసికొన రేబవళ్లు వాంఛించుచుందు.

గీ. కలికి యగుఁగాక పురుషుండె కాక యంద
మగుపదార్థంబు ముద్దాడ నభిలషింతుఁ
బరులు నన్నుఁ దిట్టుదురుగాక పరిహసింత్రు
కాక తెలుపక దానినిఁ గప్పఁజాల.

గీ. నాకొసంగక యేల సుందరపదార్థ
మన్యులకొసంగి? తని దేవు నాడిపోతు
నాలనుండియు దాని సౌందర్యరసము
వీలు చిక్కించుకొని పోయి క్రోలుచుందు.

నామనః ప్రవృత్తి

౧

గీ. ఓయిమానస! నీకు వైద్యుండు సెప్పి
నట్టిదేమి? నీచేయుచున్నట్టిదేమి?
కదలఁబోకుమ! అదియిది కావలెనని
పట్టుఁబట్టకు మేమియుఁ బలుకవలదు
జాగరూకతఁ బథ్యంబు సలుపుచుండు
శాంతముగ నుండు, కాని పక్షమున నీకు
వ్యాధి కుదురదటంచును బలుకలేదె?
అదియు నీకౌషధంబని యనఁగలేదె
మఱచితివా? కాక నిర్లక్ష్యపఱచినావా?

౨

కదలుదువు, మాటలాడుదు వవిఁబదిగను;
లేచి కూర్చుందు; నవ్వుదు చూచుచుందు
మంచివస్తులు మవ్వంపు మించుబోండ్లు
పూలమేడలు వరహంసతూలికలును
స్వర్ణపాత్రలు రత్నాలపాదుకలను
సందలంబులు నాకాశయానములును
గంటికింపైన యవియెల్లఁ గావలయును
రసన కాంక్షించునదియెల్ల మెసఁగవలయు

వీనులకు రుచించునదెల్ల వినవలయును
దెమ్మె తెమ్మని నన్ను శాధింతువకట!

3

తెచ్చియీకున్న దీనతం దేఱుకొనవు
కాని పోనీకదా యని కావలసిన
దొకటి యొసఁగిన శిశువున కోజఁ గోర్కి
యొకటిపిమ్మట వేఱొక్కఁ డూరుచుండుఁ
దనివియనుమాట నెన్నడుఁ వినియెఱుఁగవు.
ఈయపథ్యంబుచే రోగమెట్లుకుదురు
కుదురవలె రోగమని నీవు కోరుకొనవా?

4

కోపపడ నూరకుందువు కొంతసేపు
క్రమ్మఱ యథాపురంబుగాఁ గావలెనని
యూపిరినిఁ దీయుచుందువ; యొప్పిదముగ
వైద్యుఁడే తెంచి చెప్పిన పలుకులెల్ల
నడపుదు నటంచుఁ బ్రతినలు నుడివి నుడివి
యాతఁడు మొగంబు ద్రిప్పఁగా నకట! మరల
నెప్పటాటల నాడుదువేల? చెప్పుమ
ఈయపథ్యంబుచే రోగమెట్లు కుదురు?
నాకు నానంద మెట్లు మానసమ! కలుగు?

పుణ్యపాపములు.

గీ. బాలకులఁగాంచె నిద్దఱఁ బ్రకృతిమాత
పుణ్యపాపాహ్వయంబులఁ బోలుచువారి
వారిలోఁబెద్ద బంగారు సౌరువాఁడు
సర్వశుభలక్షణాఢ్యుండు సౌమ్యమూర్తి

గీ. బంషీకం జెనతో బాంధవంబు నెఱపు
మేనివాఁడు; జుగుప్సితంబైన మోము
వాఁడు; సర్వావలక్షణప్రాభవుండు
ఆకనిష్ఠుండు దగు విరూపాంగకముల.

గీ. జాతకంబులు వ్రాసిరి శాస్త్రవిదులు
పోలుచుఁ బ్రథముండు పురుషోత్తముఁడుగననుచు
రెండవకుమారుఁ డధమాధముండు మఱియు
నన్నఁ బాఱంగఁ దోలుఁ బెద్దయిన ననుచు

మ. జననంబొందెనొ? లేదొ? యాద్యుఁడుదగన్ సంప్రాప్తతా
రుణ్యుఁడై
వినుమార్గంబున నెల్లలోకములకున్ విచ్చేసె బంగారు తే
రునఁగూర్చుండి తదీయకాంతి వితతిన్ రోదస్సుమిర్మిట్లు లం
గొనఁగాఁబర్వఁగఁగమ్మ సంపఁగులనుఁ గొత్తావులున్ గుప్పనన్.

మ. ఘనకాండంబులువ్రాసెమనువలెన్ భూమండలంబెల్లనా
తనిచారిత్రము వానిదివ్యమహిమల్ తత్కీర్తులున్ బ్రాఁకెఁ;సి
యనదైవాంశము,ఏనికొల్వుశుభదంబంచున్ బ్రజల్ రాజ్యమా
తనికర్పించిరి వానియేలుబడికిన్ దాస్యంబుఁ గావించుచున్.

శా. బాలారిష్ట పరంపరల్ కలుగుటన్ బ్రాణావశిష్టుండునై
కాఁపుల్ చేతులనీఁచఁ బోఁగ నిలువంగాలేక పాగాడలే
కోలిన్ మృత్యుముఖంబునంబడుచుఁదానొక్కొక్కచో;రోగితన్
బాలుండొప్పెద్వితీయుఁడప్పు విధువన్దజ్జీవితాశంబ్రజల్.

గీ. మందుమాకులు లేకయు మానసీయ
ప్రకృతిమాత యొసంగిన పాలుఁద్రావి
తేఁకుకొనియొల్లుసేసి విద్దెములు సేసి
యడుగిడఁగనేర్చి పెద్దవాఁడయ్యెనతఁడు.

గీ అన్నలోకంబులెల్లలోఁ గొన్నవాఁడ
తండు గీసిన గీఁతను దాఁటదుప్రజ,
నిలువనీడయునాకుఁ గాన్పింపదనుచు
నతఁడు గుములుచు దృఢనిశ్చయమునఁదుదకు.

శా. త్రాగుంబోతులు జార చోరులును ధూర్తవ్రాతముల్
కుత్సితుల్
రాగిద్వేషులు మత్సరుల్ తెనకు మిత్రశ్రేణికాఁగా మహా

భాగుండై తగు జ్యేష్ఠసోదరునితోఁ బల్మారు పోరాడఁగన్
వీఁగుం, బైఁబడి గూపుమాపఁదలఁచున్ జిత్తంబునం దాతనిన్

ఉ. తమ్ముని దుష్టవర్తన కతండు గడుంగడు నుమ్మలించి చి
త్తమ్మున, వాని, మిత్త్రులను, ధర్మము నీతియుఁ దెల్పి చెడ్డ మా
ర్గమ్మున నుండి త్రిప్పుటకు ఖండప్రయత్నముఁ జేసెఁ గాని హా
స్యమ్మొనరించి వారపుడు సహ్యపుఁ గూఁతలు కూసి రుద్ధతిన్.

గీ. ఇట్లు జ్యేష్ఠుని హితబోధ లేవగించి
వాఁడు గూడుపుటాణిదై వారితోడ
బలిమి నేమఱుపాటునఁ బైఁబడంగఁ
దలఁచె, మిత్రాంగ మీరీతి సలిపితటిని.

మ. తనసిబ్బందిని వెంటఁ బెట్టుకొని యాతమ్ముండు రౌద్రంబుగాఁ
గనులన్ నిప్పులు గ్రక్కుచున్ బొమముడిన్ గల్పించుచున్ మోమునం
దునఁ, గాపంచుచు సింహనాదములు త్రోట్రోఁ బండులం గీటుచున్
దునుమం గత్తిని నెత్తె సోదరునిపై దుర్వాంతకోపంబునన్.

గీ. తమ్ముఁడా! యేల నాప్రాణమ్ముఁ దీసె
దేది నానుండి కోరెదో? యిత్తు ననుడు
నన్న, తమ్ముండు సర్వరాజ్యంబొసంగి
యుడవులకుఁ బొమ్ము తత్క్షణంబనుచుఁ బలికె.

ఉ. ఆతనివాలకంబునకు నన్నయులందరి బుజ్జగించుచున్
భ్రాత కొసంగి రాజ్యమున నాలవభాగముఁ బంపఁ,బోయి పి
న్నాతఁడు క్రమ్మఱం గలహమాడఁగఁ జాతికపాలొసంగెనీ
రీతిగఁ జావుపావుగ హరించెను రాజ్యము నెల్ల మెల్లఁగన్.

గీ. ఆ కనిష్ఠుండు సకల రాజ్యమును బొంది
తనదు మిత్త్రులు రాజ్య తంత్రమును నడప
శత్రుపక్షమున్మూలించి జరుపుచుండెఁ
బాలనంబు నెకాతపవారణముగ.

ఉ. శ్రీశరుణామనోహరునిఁ జిన్మయరూపుని సంస్మరించుచున్
భ్రాతహరింప రాజ్యమునరణ్యముఁజొచ్చెను జ్యేష్ఠుఁ,డాముని
వ్రాతము భక్తితో నెదురువచ్చియుస్వాగతమిచ్చికొల్చిసం
ప్రీతునిఁజేసి, రక్షలకుఁ బేరిమిగల్గదె ? కాన కేగినన్.

కురంగము.

“ యద్వక్త్రం ముహురీక్షసే న ధనినాం బ్రూషే న చాటూన్ మృషా
నైషాం గర్వవచశ్శృణోషి నచ తాన్ ప్రత్యాశయా ధావసి
కాలే బాలతృణాని ఖాదసి పరం నిద్రాసి నిద్రాగమే
తన్మే బ్రూహి కురంగ! కుత్ర భవతా కిం నామ తప్తం తపః”

చ. ధనికుల మోములం గనవు, దద్దయు వారలఁ జాటువాక్కులం
దనుపవు; వారిగర్వ వచనంబులనున్ విన, వాశవారి డా
యనుజన, వింత లేఁతకసవాఁకటి వేళకు మేసి నిదుర వ
చ్చిన నిదురింతు, వేతపము సేసితివో, చెపుమా! కురంగమా!

ద్వీపాంతరవాసము.

గీ. భటులు నాపేరుపట్టి మువ్మారుపిలిచి
రేను దద్ధర్మసభకేగి కేలుదోయి
కట్టుకొని ప్రాడ్వివాకుని కట్టెదుటను
నిలిచియుంటిని గుండెలుగొట్టుకొనఁగ.

గీ. వారు నను గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి ప్రశ్నములమీఁదఁ
బ్రశ్నములవేసి దోషిగా నిశ్చయించి
నాకు ద్వీపాంతరప్రవాసంబు శిక్ష
వేసిపంపిరి నేనెంత మొత్తుకొన్న.

సీ. ఒకసారి రెక్కలనూఁగించుచును మింటఁ
బఱచెడు పులుఁగుల బంతిఁగాంచి
ఒకతేప వాత్యావిధూతంబులై కడుం
గడుఁ బాఱుతెంచు మేఘములఁగాంచి
ఒకమార నంతసాగరముభేదించి యా
వలిగట్టుఁజేరు నావలనుగాంచి
ఒకసారి యంత్రసామగ్రిబలంబుచేఁ
జదలఁబర్వెడు విమానములఁగాంచి

గీ. తద్గతుల నభ్యసింపంగఁ దలఁచితలఁచి
బిక్కమొగమునఁ బరికించి దిక్కులకట !

దుర్మనాయమానుండనై తోట్రుపడుచు
సంచరించుచునుంటి నీస్థలమునందె.

గీ. ఇంక నీజన్మతో నాకు శిక్షదప్పి
నీముఖాంభోజమునుగాంచి యెల్ల వెతలు
మఱచి ముచ్చటలను నాడుకొనుచునుండు,
భాగ్యమది నాకుఁ బట్టునే? ప్రాణసఖుఁడ!

భీతి.

గీ. పుడమినాఁగ మహాశక్తి ప్రోత్సహించి
పంపియున్న పిశాచంపు గుంపులట్లు
తలలు విరివోసికొని భయాత్మకములగుచుఁ
జెట్లుమొత్తంబు నన్ను వీక్షించుచుండె.

గీ. అలదిగంత విశాలమౌ నంబరంబు
నన్నుఁ గబళింపవచ్చుచునున్న కాల
దేవతా వివృతాస్యంబు త్రోచ నాకు
నడులుగొలుపుచు నున్న దెయ్యెడకుఁ జనుదు.

గీ. మేఘభటపంక్తి తమ విచ్చు మెఱుఁగుకత్తి
గముల జళిపించుచుండె నక్రమముగానె!
వాయు రాక్షసి తన మహాబలత నెఱప
వచ్చుచుండె జౌజవ్వనఁ బైకిఁ బైకి.

గీ. కాంతివాడి నిర్వాణోన్ముఖంబులైన
దీపికాజాలకంబట్లు తెలియవచ్చు
తారకలు నాగుదైన్యంపు దశ నెఱింగి
దుఃఖపడుచుండినట్టులఁ దోఁచుచుండె.

గీ. దేవ! యేకాకినయి చిక్కితినిఁ బ్రపంచ
కాననమునందుఁ గటిక చీఁకట్లు గ్రమ్మె
నాకుఁ జేయిచ్చి నీ విమానంబు పైకిఁ
దీసికొని పోయి నాభీతిఁ దీర్పవోయి!

అపచారము.

గీ. పెద్ద తప్పిద మొండు గావించినట్లు
నీ మొగముఁ జూడ లజ్జించు నామనంబు
ఎదురుపడిన మొగంబెత్తి యెదియుఁ గూడ
మాటలాడంగ వెఱతు టాటోటుగాదు.

గీ. నీకు ఋణపడియున్నట్లు నిన్నుఁ జూడఁ
గంపముదయించుఁ జెమ్మటల్ గ్రమ్ముకొనును
శ్రోత్రియుంగన్న మాలని చొప్పుదోఁప
దవ్వుగాఁ దప్పుకొనుచు నే దాఁటిపోదు.

గీ. క్రూరమైన పిశాచంపు గుంపులట్లు
కాళరాత్రులయామ సంఘాతమట్లు
మున్నొనర్చినపాపముల్ ముఖసహస్ర
ములను వివరించుకొనినన్ను ముట్టడింపఁ
బ్రక్కనేయున్న నీప్రాపు ధిక్కరించి
మ్రుచ్చుపోలుపున భూబిలంబునను గాని
శూన్యమునఁ గాని దాఁగుకోఁ జొఱఁదలంతుఁ
బుణ్యమూర్తి! నాయపచారములు క్షమింపు.

బాల్యస్మృతి.

గీ. బాల్యమున మనమొక్క యుయ్యాలమంచ
మందుఁ దూఁగుచు నదో! ముచ్చటించుకొనుచు
నొకరొకరిచెవ్వి గుసగుసలాడుకొనుచుఁ
గలిసి ముసిముసి నగవులు నవ్వుకొనుచు
బురదనేలలఁ జిందులు ద్రొక్కుకొనుచు
దాఁగిమూఁతలనాడుచుఁ దిరిగినాము;
చెఱువులందీఁదినాము; చెట్లెక్కినాము,
వెన్నెలబయళ్ళకు సికారు వెడలినాము,
తేంట్లపాటలు శ్రుతిసేసి పాడినాము,
కృత్రిమంబుగఁ గలహంబు లాడినాము,
మృదుల సాంత్వనములను జేసికొనినాము;
గండుగోయిల కోకోరవంబులకును
దోహదంబులు మిక్కిలి సలిపినాము,
"నీవెనేను నేనేనీవు" నానభేద
మడరవర్తిలినారము; నన్ను మఱచి
నావు కాఁబోలు, నేనిన్ను మఱవలేదు,
మనదు బాల్యకేళులు సమస్తమును నాదు
కనులయెదుటను గట్టినట్లున్నవయ్య!

మఱల నీతోడఁ గూడి యాయావిధముల
నాకు విహరింప మనసుగానుండె సఖుఁడ !
నాదుకన్నులు చూడంగరాని వెలుఁగు
లందుఁ గూర్చుండి నెల్లవీక్షింతు నిన్ను !

సందర్శనము.

గీ. అల్ల శంపాలతా ప్రగ్రహములు గలుగు
వారివాహాశ్వములఁ గట్టఁబడిన పుష్ప
రథముపై నెక్కి యూరేఁగు రమ్యమూర్తి
దివ్యతేజస్విఁ గనఁగొంటిఁ దృప్తిఁగంటి.

గీ. అలనదీ సైకతములకు నరిగి యచటఁ
దనదు దివ్యకటాక్ష శీతల తరంగ
ములను బ్రకటించు నా కృపా పూర్ణహృదయుఁ
గనులపండువుగా నేఁడు గాంచినాఁడ.

గీ. కోకిలాధ్వని శ్రుతిసేసికొని వసంత
రూపగీతంబుఁ బాడి భూరుహములెల్లఁ
జిగురు వెట్టంగఁ జేయుచుఁ చిత్తములను
పరవశముఁ జేయు గాయక వరునిఁగంటి.

కృతఘ్నత.

మ. నినుదర్శింపనె నీయొసంగుకనులన్ నీయన్యముం జూచుచుం
టిని, నిన్నే నిలుపంగనిచ్చిన మదిన్ నీభిన్నమున్ నిల్పుచుం
టిని,నీపూజకెయిడ్డ హస్తయుగమున్ నిలాఁతిఁబూజింపఁగా
వినియోగించి కృతఘ్నతన్ నెఱపితిన్ విశ్వేశ! మన్నింపుమా!

మ. నిన్నుఁబాడంగనె నాకు నేర్పితివి వీణెన్ దానిపై నొక్క కీ
ర్తనమేనిన్ నిన్నుఁగూర్చి పాడియెఱుఁగన్ శ్రావ్యంబుగా నీకు, దే
వ! నితాంతంబు దురాశమైనటునిటున్ బర్వెత్తుదున్ నీదుద
ర్శనమున్ రోసి; కృతఘ్నతన్ నెఱపితిన్ సర్వేశ! మన్నింపుమా!

గీ. నీవొసంగు జీతబత్తెముల్ నెమ్మిఁగొనుచు
నీదు కొలువును నొకనాఁడు నేనొనర్ప
జీతమును నాకు నింక హెచ్చింపవనుచు
సిగ్గు దిగఁద్రావి నిన్ను దూషింతు నెపుడు.

గీ. నీ సమక్షంబునకు రాఁగ నేను వెఱతు
ప్రభువు డాయంగఁ గొంకు నేరస్థుఁడట్లు
నీ పరోక్షంబునందును నిలువ వెఱతు
మనవి నిను వినా విను దయామతి యెవండు?

మృత్యువు.

గీ. అర్ధరాత్రమైనది, కాఱుఁడంధకార
రూప మవగుంఠనముఁ గప్పెరోదసిపయి;
నదిగో! గణగణ మ్రోఁగుచున్నదియు గంట
నాకుఁ బహారాకు వేళయైనయదియపుడె.
ప్రభువుశాసనమది దాటరానిదగుట
నేనుబోవక తప్పదు, కాని నన్ను
వెళ్ళవలదని యడ్డంకి పెట్టితలలు
మోఁదుకొని యేడ్చుచును బిక్క మొగమువైచి
చూచు చున్నట్టి మావారిఁ జూచినపుడు
జాలిఁగలిసిన జిఱునవ్వు జాలువాఱు.

దైవము.

మ. ధనమున్ బుత్త్రులనుం గళత్రమును నేతండిచ్చెనాతండె కై
కొనవాంఛింపఁ, గృతఘ్నుఁడైయిడక బల్ ఘోరంబుగాఁదిట్టుటల్
చనునే? మంచికి మంచిలేదఁట భువిన్, సత్యంబయా మాట; కై
కొనునప్డున్నయుదారతన్ విడుచుచోఁ గూడన్ వహింపందగున్.

ఉ. నీవు తెఱింపఁజాలవని నీపయినిండిన కూర్మిచేత నే
దైవము తెఱఁపఁ బూనుకొనఁ బావక సంసృతి బంధనంబు వా
పోవుట కృత్యమే? పరమపూరుషుఁడేని ననుగ్రహించునో!
తావచియించెఁగాదె? జన! తత్సకలంబు హరింతు నంచనున్.

ఉ. ఆపదగల్గెనంచు హృదయంబునఁ దల్లడిలంగఁబోకు మే
కోపములేద యీశ్వరునకున్ నినుఁ గూర్చి, నీ మనోధృతిన్
నీ పురుషార్థసంగతియు నిక్కముగాఁ దెలియంగఁజేసి లో
కోపకృతిన్ ఘటించువిధియొక్క యుదాహరణంబుగా నినున్-

గీ. మంగళంబులు సమకూర్పుమా! యటంచు
దినదినము దేవదేవుఁ బ్రార్థింపుమయ్య!
అతఁడు చేకూర్చునదియెల్ల నాత్మహితమె
యనుచుఁ గొలువుమా! తప్పక యతని విడక.

వే ద న .

గీ. ఇట్టిదట్టిదియనుచు నూహింపరాక
హృదయమొక వేదనంబడి సదమదమగు
నెద్దియోచెప్పఁగాఁబోవు, నేదొ! గొంతు
కడ్డపడినట్టులాఁడి ప్రయాసపడును.

గీ. స్మృతికివచ్చిన యట్టులుండి స్మృతికిరావు
నాదుమునుపటివైన జన్మములకథలు
కానఁబడినట్టులుండియుఁ గానరాదు
నాభవిష్యచ్చరిత్ర మంతయుఁ దేమొ?

గీ. అలికిడైనట్టులుండు నెయ్యాతఁడులేఁడు,
గుసగుసలుదోఁచు నదియేమొ? గోచరింప;
చెదవెయొ! పయిఁబ్రాఁకినట్లుండు నెదియుఁగానఁ
బడదు, మెయిదూఁకినట్లిదొ! చిడిముడియగు.

గీ. జరుగుచున్నది హృదయగహ్వరమునందు
ఘోరయుద్ధమదేలొ? వ్యాకులవ్యజాల
నపుడపుడునామగదియొద్ద కరుగుదెంచి
నన్నుఁగని కన్నుఁగొలుకుల నవ్వుదీవు.

వరము.

గీ. తినుటకున్నట్టి దానితోఁ దృప్తిఁబొంది
పరుల భాగ్యంబుల కసూయపడుటమాని
ఆస నందని పండ్లకు నఱ్ఱుసాచి
కలిమి మొదటికి మొప్పంబు కలుగకుండ
లేనిపోని తంటాల జోలికినిఁబోక
కలిమో! గంజియో! త్రాగి సౌఖ్యముగనింటఁ
గడుపులోఁజల్ల బొత్తుగాఁ గదలకుండ
శక్తికొలఁదిగఁ బరులకు సాయపడుచుఁ
దగినవశ్యంబులగు పదార్థములుమాత్ర
తనకుఁ దానయి గడియించుకొనఁగఁజాలి
సరసవిద్యాలతాంగితో సౌఖ్యపడుచుఁ
బెలుచహరి కీర్తనంబుఁ గావించుకొనుచుఁ
బరులచేఁ జూడఁబడకయు నెఱుఁగఁబడక
పంకమునయుంచుఁ గాల్జాఱి పడుటలేక
నిర్విచారంబుగాఁ బొద్దునెట్టుకొనుచు
బ్రదుకఁగానాకునో దేవ! వరము నిమ్ము.

తృ ణ క ణ ము లు .

౧

గీ. మంద మలయానిలంబులు మలయుచుండ
నిన్నమాపట నా ప్రశాంతిమయగగన
తటినియందున శశికళా తరణినెక్కి
చెలిమికాండ్రతో గానంబు సేసికొనుచుఁ
బోయి యున్నది నీవు కావోయి? సఖుఁడ!
అదిగో! నిన్నటి రాత్రి మేఘాశ్వమెక్కి
తారకాగణోద్యానరథ్యలను స్వారి
చేయుచున్నది నీవు కావోయి? సఖుఁడ!
మొన్న పున్నమనిసయందుఁ బొడుపుఁగొండ
శిఖరమునఁ గూరుచుండి రసికత వెలయఁ
బశ్చిమాశాంగనామణిపైని మల్లె
చెండు విసరినదీవె కా చెలిమికాఁడ!
పాఱఁజూచితి గనుచూపు మేరనుండి.

౨

గీ. ఈ మహాకాంతి యెచ్చటి? దెవరు లేరె?
ఆకసంబునఁ జంద్రుఁడా! అస్తమించె
దారకాబృందమా? వారిదముల డాఁగె
ఈ మహాకాంతి యెచ్చటి? దెంత మధుర

మెంత హృదయంగమంబయి యింపునింపుఁ?
దావకీనతనూవల్లి కావిలాస
పూరమా? కాక త్వత్కృపాక్షీరసింధు
ధవళభంగములా? లేక తావకమగు
సరస రమణీయ మందహాసంబొ? దేవ!

౩

గీ. నాదు దీపంబు తైలశూన్యమనికాని
కాఁపరిమితి యింతని కాని తెలియ
దాని నిర్యాణకాలంబు దగ్గఱించి
నట్టులున్నది మినుమినుక్కు లాడుచుండె.
నావిధులనొక్కఁడేని నొనర్ప లేదు
ప్రభువు కేమని ప్రత్యుత్తరంబు నిత్తు?

౪

గీ. శాంతిపాలిత మానంద కాంతిదీప్త
మయిన మామకహృదయ సౌధాంతరమున
రేయుఁబవలును సంధ్యలుఁ బ్రీతిగదుర
సఖుఁడ! నీతో వసింప నిష్టంబుగలదు;

గీ. త్వద్విమానంబు నాదు సౌధంబుపైకిఁ
బట్టుమోయీ! సమర్పింతు స్వాగతంబు

నచలితానంద మయ హృదయంబుతోడ
బాష్పజలపూర్ణ నేత్ర కుంభములతోడ.

౫

సీ. ఓ అయస్కాంతమా! సువర్ణోత్కరంబు
మణిసముచ్చయముండిన గనుఁగొనవు;
నాయయఃఖండమందు ననశ్వరమగు
ప్రేమ నీకెట్లుకలిగె? వర్ణింపఁజాల.

గీ. ఓమహారాజ! రజతసముజ్జ్వలములుఁ
గాంచనములగు పాత్రముల్ కలిగియున్న
నాదుమట్టిగలంతియ మీఁదనీకు
నేల యవ్యాజకృపగల్గె? యెఱుఁగఁజాల.

గీ. ఓయి! వైశిక వాంశిక గాయకాళి
చూపి తమతమ సంగీత నైపుణంబు
నిన్ను నానందపఱచుచు నున్న నేల
నాదు కూనరాగమువిను నాదరంబు?

౬

గీ. అలలు కాలసర్పము పడగల విభాతిఁ
బైకి నాల్కలు గ్రోయుచు వచ్చుచుండె;
యముని సైనికసందోహమనఁ దిమింగి
లాది జంతువుల్ తట్టుముట్టాడుచుండె;

కుటిలమృత్యుదేవత కంఠకుహారములన
నెనఁగు నావర్తములు వివరించియుండె;
జవ్వనను జలివేయు కసాయి యొకఁడు
వాఁడకత్తితోఁ బైనుండి వచ్చుచుండె
ఓయి యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు
వెలయు సపరంజి రెక్కలు విప్పివచ్చి
పైనివ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను
గ్రుచ్చికొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాఁడ.

౭

గీ. జగతిఁగల సర్వజంగమ స్థావరములు
నాదుజన్మలమూర్తులై నాకుఁదోఁచుఁ
దారకలు దేవ! నీకృపాధార సిద్ధిఁ
గొన్నసిద్ధులమూర్తులై చెన్ను మెఱయు.

౮

గీ. కడలికరుడులగమినాదు కలుషములకుఁ
బ్రతికృతులటంచు ఫేనాక్షరముల వ్రాసి
నాకుఁ జూపుచునున్నా, వనేకగతుల
దేవ! తత్ప్రతికార మర్థింతు నిన్నె.

౯

గీ. నిన్ను సాక్షాత్తుగాఁ గాంచనేని నట్టి
మాదృశులను ననుగ్రహింపంగఁ దలఁచి

పుడమిపై నీ బుణ్యక్షేత్రముల మిషమునఁ
దావక కటాక్షముల నిల్పినావె! దేవ!

౧౦

గీ. మూఢపశుజన్మఁ దప్పించి పూర్ణ కృపను
దేవ! నరజన్మమును బ్రసాదించినావు;
కాని తొలిజన్మధర్మ మేకారణమున
న్యాయ్యపరివర్తనంబుఁ జేయవు? మహాత్మ!

౧౧

గీ. నిను జపించుచుఁ గూర్చుండ నిశ్చలముగ
నన్యసంకల్పపక్షిచయంబు వచ్చి
వ్రాలు నాదగు చిత్తంబుపైని; విసరి
మూడ్కి మొడిసిలగమివెలార్చుమ మహాత్మ!

౧౨

గీ. కడఁగి యెప్పటికప్పుడే కడిగి తుడుచు
చున్నఁ బైనుండి రాలుచునుండె దుమ్ము
నామనోదర్పణంబున; నాథ! కప్పు
మా! భవత్కృపాచ్ఛాదనాంబరము దాన.

౧౩

గీ. పుడమి నాజీవితంబొక ముఱికికాల్వఁ
జేసి యెల్లకల్మషరాశి చేరనిందుఁ

ఱెక్కతూఁముల నిర్మించి పెట్టితేల!
పంటకాల్వగ దానిమార్పఁదగు దేవ?

౧౪

గీ. నీమహాశక్తి శైవాలినీర్ఝరంబు
కొండపైనుండవలె జీవకోటిపైనిఁ
బడుచు సర్వోన్ముఖముగాఁ బాఱుచుండి
క్షితినిఁ గల్యాణవంతంబుఁ జేయుదేవ!

౧౫

గీ. కేలులేదు; గ్రహింతువు, కాలులేదు;
పఱతు, కన్నులేదు కనుదు; మఱియువీను
లేదు వినుదు; నీచరితముల్ దేవ! భువిని
నశ్రుతచరంబులును నద్భుతావహములు.

౧౬

గీ. నిను సమీపింపఁగావలెనని యనంత
కాలములనుండి యత్నింతు గాఢముగను
దేవ! శకుబంతరేఖమాదిరిగ దవ్వు
దవ్వులకుఁ బాఱ నిన్నెల్లు దగ్గఱింతు?

౧౭

గీ. నాదువదన ధారాంబు యంత్రింబుచుండి
విధవిరామంబు లేకెల్ల వేళలందు

గాన పూరంబుఁ బాఱించి దానిచేత
నిత్యమభిషేక మొనరింతు నీకు దేవ!

౧౮

గీ. కన్ను దెలిదమ్ములును మనఃకైరవంబు
నడుగుఁదామర దోయియు హ స్తకోక
నదము లివ్వన్ని గలిపి దండగను గ్రుచ్చి
తండ్రి! నీకు సమర్పింపఁ దలఁచినాఁడ.

౧౯

గీ. నాదు పిల్లన గ్రోవిని నూఁది దేవ!
తావకాలయమంటప స్తంభములను
జిగురువెట్టంగ నొనరించి శీతలమగు
ఛాయమానంబు నిర్మింతు హాయినింతు

౨౦

గీ. ధాటి నా నైపునకుఁ బాఱు త్వత్కృపాత
రంగిణికి దేవ! నాదు ప్రారబ్ధకర్మ
పర్వతంబయి యాతంక పఱుప నకట!
తప్పుకొని ప్రక్కవాటుగా దాఁటిపోయె.

౨౧

గీ. తావకపదాంబురుహ సన్నిధానమందు
మోఁకతిలియుంటిఁ గేల్దోయి మోడ్చి దేవ!

త్వత్కటాక్ష పుష్పాక్షతల్ దయదలిర్పఁ
జల్లి దీవింతువన్న యాశనువహించి.

౨౨

గీ. ప్రభుఁడవా ? లోకములకు సేవకుఁడవా ? త్వ
దీయ సత్యపథంబును దెలియకుంటిఁ,
బ్రభుఁడవేనిఁ దిప్పుము సుమార్గమునకు మము,
సేవకుఁడవేని మాయాజ్ఞ సేయుమయ్య !

౨౩

గీ. ఒక్కపువ్వు నొసంగినఁ బెక్కుఫలము
లొక్కతృణము సమర్పింపఁ బెక్కుకోట్ల
ధనములిత్తువు ; నీ యంగడివి లభించు
రాగిపైసకు రతనాల రాసిదేవ !

౨౪

గీ. మామక కటాక్ష భూషణమాలికలను
లలితముగఁదావకాంగం బలంకరించి
చిత్తపీఠంబుపైని నాసీనుఁజేసి
నిను గుఱిచి గీతములు పాడుకొనుదు దేవ !

౨౫

గీ. నాదు జీవితగాధ లెన్నటివి నాఁడె
తెలుపుచుంటి నాగానతంత్రిలతమీఁద

సత్యవశ్యంబులగు ననేకాంశములకు
నోయి! ప్రత్యుత్తరము గోరుచున్నవాఁడ.

౨౬

గీ. ఓసి! పుష్పాంజలీ! నీ యొకొక్కపువ్వు
నాకు నొక్కొక్క మూతియై నాదు హృదయ
వేదనలు సహస్రముఖాల వెల్లడించి
దేవదేవుని కృపను సాధింపఁబొమ్ము!

౨౭

గీ. నిన్నుఁగన నాకు నిపుడున్న కన్నుదోయి
చాలదనియందువా? యట్లు చాలకున్నఁ
జాలినట్టివి కల్పింపఁజాలవే? యే
దో? నెపమువెట్టి తప్పించుదువు మొగంబు.

౨౮

గీ. నను భవత్పరిచారక జనమునందు
నెలమిగడవానిగానైన నిలువనిమ్ము
నిత్యమును నీదు దివ్యమందిరమునూడ్చి
కొలుచుచుందును నెల్లవేళలను దేవ?

౨౯

సీ. పద్మముల్ గావు నీ పాదముల్ నామనో
భ్రమరంబునకుఁ జంపకములుగాని
వనజారిగాఁడు నీవదనంబు నానేత్ర
కువలయద్వయికిని సవితగాని
సుమవృష్టిగాదు నీచూపులనుండి నా
పయిరాలునది బాణపటలిగాని
అమృతంబుగాదు నీహాసచంద్రిక నన్నుఁ
గనువేళఁ బెనువిషాకరము గాని

గీ. అభయదముగాదు నీదైన హస్తశాఖ
కరుణమాలి నన్ జళిపించు కత్తిగాని
యిట్టివిపరీత రూపంబు నీవు దాల్పఁ
గటకటా ! దేవ ! నాపాపకర్మమేమొ ?

౩౦

సీ. ఒకసారిబర్హి శాబకములతోఁ గూడి
యందంబుగా లాస్యమాడినట్లు
ఒకతేపఁ జంద్రిచంద్రికల మవ్వంబును
నవ్వంగఁ గలకల నవ్వినట్లు
ఒకమారు మబ్బులందున్న చంద్రికవనా
నడరుచు దోబూచు లాడినట్లు

ఒకసారి మందానిలోదయంబై సట్టి
వేగఁబోక సికారు వెడలినట్లు

గీ. దాఁగిమూఁతలనాడుచు దాఁగినట్లు
చిలుకపలుకులతో నన్నుఁ బిలిచినట్లు
గుసగుసలువల్కఁ జెవిచెంతఁ గూరుచున్న
యట్లునాసామి నాసఖుండాత్మఁదోఁచు.

౩౧

సీ. బాలరంభాస్తంభ జాలసౌభాగ్యంబు
మొత్తంబుగాఁబోఁత పోసినట్లు
కమనీయమల్లికా సుమపరీమళరేఖ
గట్టిగాఁ బెనుగడ్డ కట్టినట్లు
మానితహైయంగ వీనమార్దవభూతి
చెన్నొందఁగాఁబోగ్రుగుసేసినట్లు
సలలితమాకందఫలరస సంపత్తి
పెల్లునాకృతిఁ దాల్చినట్లు

గీ. ముగ్ధమధురంబునున్ జగన్మోహనంబు
శాంతిసంబద్ధమగు భవచ్చారురూప
మకట! నాదగుపాప వీచికలుగప్పి
కానఁబడకుండఁజేసె; నాగతియిఁకేమి?

౩౨

గీ. నిన్ను ముద్దాడుచున్నట్లు నిశ్చయించి
నాకుమారుని ముఖచుంబనంబుఁ జేతు;
నిన్నుఁ గౌఁగిలిఁ గొనునట్లు నిశ్చయించి
నా ప్రియాలింగనంబు గొనర్తు దేవ!

౩౩

గీ. నాయికానాయకప్రతినాయకులయుఁ
దొడరి చేటీకిరాతి విదూషకులయు
భూమికల నీవొకండవ పూనిపూర్ణ
నాటకముఁ జిత్రమాడుచున్నావు దేవ!

౩౪

గీ. వేయికన్నులతోఁ గని పెట్టుచుంటి
నెపుడు తప్పించుకొనుచుఁ బోయెదవె! నాదు
వజ్రపుంగోటనుండియు బయలికనుచు
నెటుఁగనే త్రోవ వెలికిఁ బోయితివో? దేవ!

౩౫

మ. గుడికట్టించి యమూర్తిమంతుఁడగు నీకున్ మూర్తిఁ గల్పించి యే
ర్పడ నో దేవ! పసిండిదువ్వలువలం బైఁగప్పి పూదండలన్
మెడలోఁ జైచి సహస్రనామములతో నిన్నుం బ్రశంసించుచుం
గడుబత్తిం గుసుమంబులన్ దళములన్ గావించెదం బూజలన్

౩౬

చ. కమఁబోఁగచూరినల్లఁబడి కాంతియడంగిన గాజుగొట్టముం
గడిగియుసీటితో విమలకాంతియుతంబుగఁ జేసియున్న న
వ్వాడెనుసిబాటినల్లఁబడి పోవుచు దివ్యవెలుంగుఁ దగ్గఁ జే
సెదు; విది స్నేహదోషము న చేసియొ! యెట్టిఁక గాంతువస్తువున్

౩౭

గీ. ప్రాహ్ణసాయాహ్నవేళలఁ బ్రత్యహంబు
నేస్తులంజూడఁ బోయెను నీదుదారి
మధ్యనున్నది యోప్రభూ! మద్గృహంబు
కాన దయసేయఁగా వచ్చుగాదు నీకు.

౩౮

గీ. తరుల చిగురాకు కదలికల్ డాలఁగాంచి
వాని చల్లని నీడఁ బూఁబానుపుపయి
శాంతముగ నీవు పండ నిశ్శబ్దముగను
నాకుఁ దెలుపుచునున్న చందమున భ్రమసి
గట్టలను బుట్టలను దాఁటి కాల్వలీఁది
పోయికొని యాత్రమునఁ దెల్లఁ బోయినాఁడ.

౩౯

గీ. నీమహాసౌధపుర ద్వార భూమికడకు
వచ్చి గొంతెత్తి పిలిచితిఁ బలుతడవలు

'ఓ' యనెడుమాట వినఁబడదొక్కటి యును
ఉంటివో! లేదో? తెలియరాదింట నీవు.

౪౦

మ. నడిరేయయ్యెఁ బ్రశాంతనిద్రఁ గొని యున్నారింటివారెల్ల రి
ప్పుడు, శాంతిం జెను వృక్షమర్మరరవంబుల్ ఝిల్లికారావముల్;
తడవుం జేయకరమ్ము' మిత్రమణి! మత్సౌధాంబుపైఁ జేరి హే
చ్చు ప్రమోదమ్మున నల్పుకొందము నిషడక్షీణాంబుగా మంత్రముల్

౪౧

గీ. వినియు నాజీవితగ్రంథమును బుధేంద్ర!
దోషముల్ సవరించి తద్గుణలవంబుఁ
బెంపొనర్చి రసస్ఫూర్తి వెలయఁ జేయు
నంకితమొనర్తు నీకు నత్యాదరమున.

౪౨

శా. ఆకాశంబదివంచి శీర్షము నమస్యం జేయు; భూదేవి యా
శాకాండంపుఁ గరంబులెత్తి మనవిం జల్పున్; గిరిశ్రేణి దం
డాకారంబుగ వ్రాలి మ్రొక్కెడు; సమస్తాబ్ధుల్ భవత్ప్రార్థనా
శ్లోకౌఘంబు జగత్ప్రభూ! తగఁ బఠించుం బ్రోచ్చకంఠంబులన్

౪౩

సీ. సెలయేఱులార! మీ సలలితసలిలంబు
భక్తియుక్తంబుగాఁ బాద్యమిందు

లతలార ! మీమృదుళము లైన పుష్పమం
జరులనర్ఘ్యంబు లోనంగుఁడమ్మ !
తరులార ! మీదివ్యతరఫలబృందమా
హారమర్పింపుఁడా ప్యాయనముగ
పతగంబులార ! మీస్వాదువాక్యలతోడ
క్షేమవార్తలను బ్రశ్నింపుఁడయ్య !

గీ. ఆజగత్ప్రభుఁ డీ దినంబతిథియగుచు
నా కుటీరంబునకువచ్చు నచుఁదరింప
హర్షసమ్మూర్ఛితచిత్తుండ నై తెలియక
ఆతనికి నపచారంబు సేతునేమొ ?

౪౪

ఎచ్చ టెచ్చటనో ? దేవ ! యెఱుఁగకుండ
దాఁచియున్నావు నాపదార్థములనెల్లఁ
బెద్దకాలంబునుండియు వెదకి వెదకి
విసుఁగు పుట్టెనుగాని కాన్పింపదొకటి

౪౫

నిదుర మేల్కాంచి మున్నున్న నెలవుఁదప్పి
కలుషభూయిష్ఠము భయానకము జుగుప్సి
తంబునగు నొక్క యంధకూపంబునందుఁ
బడి యునికిఁ గంటి సత్యమో ? స్వప్నమొక్కొ ?

౪౬

గగననైల్యంబు, శశికళంకంబు, వార్ధి
లవణభావంబు, హాలాహలంబు చేఁదు,
నాదుహృదయమాలిన్యంబు మాయదెల్లు;
మాపు దివ్యౌషధి నొసంగుమా ! మహాత్మ !

౪౭

శా. ఏతీర్థంబులఁ గ్రుంకులాడితినొ ? మున్నేవేల్పుఁబూజించి సం
ప్రీతుంజేసి వరంబులం గొనితినో ? వేదంబులన్ నాల్గిటిన్
వేమారుల్ పరియించినానో ? నరరూపానిం జన్మముం బొందగన్
భూతవ్రాతమునన్ శుభేంద్రియగణంబుం బొందిశోభిల్లగన్.

ఉ. ఉత్తరకాలమందిటులె యుత్తమజన్మముఁ బొందఁజేయ నే
నెత్తెప, మెట్టిహీనమగు జన్మము గల్గునొ ! యింక నాకునం
చుత్తలపాటుతో హృదయమూఁటఁగాంచక కూరుచుండి వె
ఱ్ఱెత్తినరీతి నేఁడు జనులెల్లరు నర్థముగాక చూడఁగన్.

౪౮

నాఁటినది నింబబీజమా నాఁడు; నేఁడు
చూతఫలమును గాంక్షించి చూచుచుంటి
మూర్ఖుఁడనొ ? వెఱ్ఱివాఁడనో ? పోల్పలేను
నా ప్రయత్నంబులకు నాకె నవ్వువచ్చు.

౪౯

గీ. శాద్వలమునకు సాయాహ్నసమయమందు
నేగుదెంతువు నీవని యెప్పటివలెఁ
బోయి కూర్చుండితినిఁ బ్రొద్దుపోవుదాఁక
నీవు రాలేద కారణం బేమొ! సఖుఁడ!

గీ. వేగుబోకల వాహ్యాళి కేగునపుడు
నాదు గదివద్ద కరుదెంచి నన్నుఁ బిలుతు
వనుచు నీకయి వేచియుంటినిఁ జిరంబు
నీవు రాలేద కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

గీ. వచ్చి భోజనవేళకుఁ బ్రక్కఁ గూరు
చుండి ముచ్చటలాడుచు నుందువనుచుఁ
గాచుకొనియుంటి నే నొంటిగంట దాఁక
నీవు రాలేద కారణంబేమొ? సఖుఁడ!

౫౦

కం. అతటంబులైన నా జీ
విత గత దుఃఖపరీవాహ వితతుల తత్త
ద్గతులెన్నని వినిపింతును?
వితాంతమును వినఁగుపుట్ట నీకును దేవా!